PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue IV (2018)

Phaselis Kenti'nde 2019 Yılında Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları

*Survey and Excavation Studies in the Ancient City of Phaselis
in 2019*

Murat ARSLAN

<https://orcid.org/0000-0003-1132-7423>

Nihal TÜNER ÖNEN

<https://orcid.org/0000-0002-1098-028X>

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue IV: January-December 2018). At the end of December 2018 the year's issue is completed and Issue V: January-December 2019 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation M. Arslan – N. Tüner-Önen, "Phaselis Kenti'nde 2019 Yılında Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları ". *Phaselis* V (2019) 425-463.
<http://dx.doi.org/10.18367/Pha.19029>

Received Date: 28.10.2019 | Acceptance Date: 16.12.2019
Online Publication Date: 31.12.2019

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Geliş Tarihi: 28.10.2019
Kabul Tarihi: 16.12.2019
Yayın Tarihi: 31.12.2019

PHASELIS

V (2019) 425-464
DOI: 10.18367/Pha.19029
journal.phaselis.org

Phaselis Kenti'nde 2019 Yılında Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları

Survey and Excavation Studies in the Ancient City of Phaselis in 2019

Murat ARSLAN* – Nihal TÜNER ÖNEN**

Öz: Bu çalışma, 2019 yılı araştırma sezonunda Phaselis kentinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarını ana hatlarıyla bilim çevrelerine ve kamuoyuna duyurmayı amaçlar. 2 Temmuz – 26 Temmuz 2019 tarihleri arasında yürütülen disiplinlerarası yüzey araştırmaları kapsamında *polis* merkezli yerleşim arkeolojisi, teritoryumda ise alan arkeolojisi odağında çalışmalar yürütülmüştür. 07 Ağustos – 27 Eylül 2019 tarihleri arasında yürütülen yerleşim arkeolojisi temelli kazılarda ise, Hellenistik tapınak, merkezi kule, hamamlar, kuzeydoğu nekropolis, epigrafi çalışmaları, sualtı incelemeleri ve Hadrianus kapısında temizlik, belgeleme, konservasyon, restorasyon, anastylosis ve kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Phaselis, Hellenistik Tapınak, Hadrianus Kapısı, Kule, Nekropolis, Agora, Sayısal Belgeleme

Abstract: This study aims to inform both the scientists and public about the field survey and excavation carried out in Phaselis in the year 2019. Within the scope of the interdisciplinary field surveys carried out between July 2-26, 2019, the main focus is on the settlement archaeology studied in polis, and the field archaeology in the territory. As for the settlement archaeology, Hellenistic temple, central tower, baths, the northeastern necropolis, epigraphical studies, underwater studies, along with the studies carried out at the Gate of Hadrianus, such as cleaning, documentation, conservation, restoration, anastylosis studies and excavation were carried out between August 7 and September 27, 2019.

Keywords: Phaselis, Hellenistic Temple, Hadrian's Gate, Tower, Necropolis, Agora, Digital Imaging

Kent ve Teritoryum Çalışmaları

2019 yılı Phaselis araştırmaları¹ 2 Temmuz – 26 Temmuz 2019 tarihleri arasında yürütülen alan arkeolojisi ve tarihsel coğrafya odaklı yüzey araştırmaları Sinop İl Kültür Müdürlüğü uzmanı Hüseyin Vural'ın bakanlık temsilciliğinde multi-disipliner ekip çalışmalarıyla sürdürülmüştür.

2012 yılından itibaren Phaselis antik kenti ve teritoryumu yüzey araştırmalarında Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemleri Teorisi'nden hareketle Phaselis'in merkez ve çevre ilişkisinin

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. marslan@akdeniz.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-1132-7423>

** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya. nihaltuner@akdeniz.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0002-1098-028X>

¹ Makalede farklı disiplinlere ilişkin bölümler, o alanda araştırmalar yapan ekiplerin raporları doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu sebeple her bir çalışma başlığının yanında, o alandan sorumlu ekip üyelerinin adları belirtilmiştir. Söz konusu bölümlere ilişkin detaylı çalışmalar ilgili ekiplere mensup akademisyenler tarafından bilimsel yayımlara dönüştürülecektir. Bu bakımdan özellikle teritoryumdaki buluntuların sayısal koordinatları ilgili yayımlarda verilecektir.

sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal boyutları araştırılmaktadır. Bu sene de aynı şekilde kent merkezinden başlayıp kentin yerleşim arkeolojisi perspektifinde ilerleyen çalışmalarımız arkeoloji, mimari, mimari düzen, seramoloji, jeofizik, emporion/agora ve sualtı arkeolojisi disiplinleri özelinde ele alınmıştır. Kentin periferisinde yürüttüğümüz incelemeler ise, alan arkeolojisi perspektifinde ilerlemiş, bu çalışmalar esas itibarıyla, tarihsel coğrafya, epigrafi, nekropolis, sayısal belgeleme ile floral-faunal araştırmalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanlarımız kent merkezinden konsantrik daireler şeklinde genişleyerek Phaselis teritoryumunun kuzey batı sınırlarına kadar ilerlemiştir. Bunu yaparken Beycik-Ulupınar ile Çeşi Tepesi-Hayıt hattı arasındaki gözetleme kuleleri, çiftlik yerleşkeleri ve mezar tipolojileri mercek altına alınmış, İskender'in Phaselis-Perge rotası üzerinde izlediği yol güzergahına ilişkin yeni tetkikler yapılmış; ardından Ekizce'deki Ares kutsal alanında geniş kapsamlı arkeolojik ve epigrafik belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

Kentin merkezinde yapılan çalışmalar Hellenistik tapınak ve yakın çevresinde yürütülen arkeolojik çalışmalar kendi içinde temizlik, mimari, mimari plastik, seramoloji ve jeofizik gibi multidisipliner ekipler tarafından yürütülmüştür. Ardından aynı zamanda bir emporion olan kentin anacaddesi boyunca yer alan agoralar ve dükkanlara ait belgeleme ve çizim/plan çalışmaları gerçekleştirilmiş ve Güney limanda bulunan sualtı iskelesi ve arkeolojik kalıntılara değinilmiştir.

Hellenistik Tapınak Temizlik ve Belgeleme Çalışmaları (Leyla Kaderli*)

Phaselis kentinin girişinde Kuzey Yerleşim Bölgesi-Hellenistik Akropolis'in güney eteklerinde yer alan ve daha önceki araştırmacılar tarafından teras duvarları ve sahip olduğu yivli sütun buluntularından dolayı tapınak olarak tanımlanan yapı kalıntıları 24 Ocak 2019 tarihindeki talihsiz hortum ve fırtına felaketi sonrasında birtakım zararlara uğrasa da tapınak üzerindeki yoğun bitki/ağaç dokusunun altından daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmış ve mimari anlamda daha anlaşılır ve okunabilir plan şeması ortaya konulmasına olanak vermiştir (Fig. 1-2). Alanda yapılan bitki temizliğinden ve düşen dal kırıklarının arındırılmasından sonra ölçüm ve çizim çalışmaları paralelinde güncel dijital belgeleme, uzaktan algılama ile belgeleme yöntemleri uygulanmıştır².

Güney ve doğu yönde okunabilen teras- istinat-temenos duvarı üzerinde ayrıca dört farklı kotta düzenlenen teras yapıları üzerine yerleştirilen yapının günümüzde gözlemlenen en yüksek yapı yüzeyi olarak tespit edilen kuzey-doğudaki sütun tamburunun, yoldan yaklaşık 10,5 m yükseldiği saptanmıştır. Güneydeki birinci temenos-terras duvarının yaklaşık 4.3m'lik kısmı *in situ* olarak korunabilmiştir (Fig 3). Batı tarafından gelen duvar yüksekliği dikkate alındığında ise duvarın en az yaklaşık 6.6 m yüksekliğe kadar devam ettiği düşünülmektedir. Sadece tek sıra duvar taşları okunabilen ikinci teras duvarı yol kodundan yaklaşık 5.8 m, üçüncü 6.6 m, dördüncü 7.2 m, beşinci teras duvarı 8.5 m yüksekliğinde yer almaktadır. Toprak üstünde sadece bir taş sırası görünen bu duvarların tam işlevi ise henüz anlaşılamamaktadır.

Bazı terasların, alt temenos duvarının yüksekliğinin altında kalmaları bunların en azından bir kısmının temenos duvarının yüksekliğini yitirmesinden sonra inşa edilmiş olabileceği veya bunların yine bir kısmının teras duvarlarının alt yapıları- temel taşları olabileceği yönünde bir düşünce geliştirilmesine neden olmaktadır.

* Dr. Öğr. Ü., Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri. drleylakaderli@gmail.com

² Detaylı çalışma makale aşamasında olup 2020 yılında Phaselis Dergisi'nin VI. sayısında L. Kaderli tarafından yayımlanacaktır.

Fig. 1. Tapınak Alanı Temizlik Öncesi Genel Görünüm

Fig. 2. Tapınak Alanı Teras Düzenlemesi

Fig. 3. Tapınak Alanı teras- istinat-temenos duvarı taş planı

Fig. 4. Teras- istinat-temenos duvarı kotları

Diğer bir öngörü de bunların daha erken bir döneme ait ilk teraslamalara ait olabileceği düşüncesidir. Ancak bunların yapı ile ilgili bağlantıları ve tarihsel süreç içerisindeki değişimleri ve işlevlerinin, alanda yürütülecek kazı ve araştırmalardan sonra açıklığa kavuşacağı düşünülmektedir. Alanda Hellenistik *akropolis*'ten kopup gelen jura-kireçtaşının yanında bölgeye özgü traverten breşi olarak adlandırılan bir taş türü kullanıldığı tespit edilmektedir. Temel seviyesindeki taşlarda daha çok kaba yonuya uygun olarak jura, diğer yapı elemanlarında ise traverten kullanıldığı gözlemlenmiştir. Konsantre yüzey araştırmasının ikinci etabında ara ara yapılan bitki temizliği sonrasında tapınak alanı kısmen de olsa açığa çıkarılmış, uzaktan algılama, jeofizik kazı öncesi ilk belgeleme çalışmaları için hazır hale getirilmiştir (Fig. 5-7).

Fig. 5. Temizlik Çalışmaları

Fig. 6. Temizlik Sonrası Durum

Jeofizik Çalışmaları (Fethi Ahmet Yüksel* - Fikret Boşça**)

İlk olarak tapınak ve çevresinde iki farklı jeofizik mühendisine farklı teknolojik yöntem ve cihaz kullanılarak alana herhangi bir fiziki müdahalede bulunmaksızın jeoelektrik rezistivite metodu kullanılarak ölçüm ve plan çalışması yaptırılmıştır. Tapınak ve çevresinde 16 profilde, 26 m profil uzunluğunda, her profilde 1 m elektrot aralıklı, çok elektrotlu ERT (Elektrik Rezistivite Tomografi) serimi yapılmıştır. Profiller ve elektrotlar arası 1 m olarak alınarak, yaklaşık 4-8 m derinliğin incelenmesi hedeflenmiştir (Fig 8-9).

Tapınak merkezli ERT jeoelektrik kesitleri ve kat haritaları incelendiğinde eş rezistivite konturlarının temel kayanın ve temel kaya üzerinde geometrik form veren yüksek rezistiviteli anomali dağılımları görüntülenmiştir.

Yer yer dairesel ve köşeli formlu yüksek genlikli anomalilerin görüntülediği bu kesitlerde, alanda yüzeyde ve toprak altında kalmış, dağınık olan plastik mermer parçaları, sütun tamburları, sütunlar ile yapı temelleri ve ana kayadan kaynaklanana anomali dağılımları tespit edilmiştir³. Söz konusu plan/kesitlerin bir kısmı Phaselis kazıları sırasında doğrulanmış diğer verilerin ise ne derece doğruluk payı olduğu önümüzdeki yıllarda alanda yapılacak araştırmalar ışığında saptanacaktır.

Fig. 7. İki-boyutlu ve b) üç-boyutlu elektrik rezistivite tomografi verisinin toplanması (Griffiths ve Barker, 1993'den yeniden düzenlenerek)

Fig. 8. P6 - P11 profillerine ait ERT jeoelektrik kat anomali kesitleri

Seramoloji Çalışmaları: 2 TP (Polis-Tapınak) Alanı (Uğurcan Orhan*)

Tapınak ve çevresindeki talihsiz hortum felaketi kent içinde 1.600'den fazla ağacın kırılmasına ve kökünden sökülmesine sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda Hellenistik tapınağın doğusunda yer alan yak. 20 m ve üstü kızılcamların büyük bir bölümünün yoğun yapı ve ana kaya kalıntılarından dolayı köklerini derine salamadıklarından kökleriyle birlikte devrildikleri görülmüştür. Açılan alanda ise, daha önce algılanamayan bazı yapı elemanlarının yanı sıra küçük buluntular ve yoğun seramik yığınları ortaya çıkmıştır. Alanda belli bir plan çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalar aşamalı olarak programlanmış ve ilk aşamada alanın mevcut halinin hava fotoğrafları çekilerek

* Dr. Öğr. Üy., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Mühendislik Fak. Jeofizik Müh. Böl. Büyükçekmece-İstanbul. fethiahmety@gmail.com

** Jeofizik Müh., ARZ Zemin Etüd ve Mühendislik Hizmetleri, Muratpaşa-Antalya. fikretbosca@gmail.com

³ Dr. Öğr. Üy., Fethi Ahmet Yüksel ve Jeofizik Mühendisi Fikret Boşça tarafından hazırlanan konuya ilişkin kapsamlı makale yayım aşamasında olup 2020 yılının ilk ayında *Phaselis Dergisi*'nin VI. sayısında yayımlanacaktır.

* Ph.D., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD, Antalya. orhanugurcan@gmail.com

ortofotosu oluşturmuştur. İkinci aşamada mevcut arazi sınırları ölçülerek GPS koordinatları alınmış, bu sayede araştırma sahasının sayısal haritalandırılması için alt yapı kurulmuştur. Kurulan alt yapı sayesinde sınırları da belirlenen sahanın, ortofotosu üzerine 5 x 5 m ölçülerinde dijital sektörel karelajlar oturtulmuştur (Fig. 10).

Ardından tapınağın doğusunda yoğun şekilde ele geçen pişmiş toprak buluntular saptanarak bu alanlara isimlendirme yoluna gidilmiştir. Bu yoğunluk kıstas alınarak altı farklı buluntu merkezi belirlenmiş ve bu alanlar *Sektör (S)*⁴ olarak isimlendirilmiştir. Söz konusu S'ler de kendi içlerinde 1x1 m ölçülerinde yeni alt karelajlara bölünmüştür⁵ (Fig. 11).

Tüm sektörler özelinde yapılan çalışmalarda ele geçen buluntulara bakıldığı zaman, geniş ölçekte oldukça çeşitli pişmiş toprak kaplar tespit edilmiştir. Nitekim ele geçen buluntuların büyük bir kısmının kırık olduğu ve belli bir tarih aralığına ait oldukları izlenmektedir. Söz konusu 2 TP alanı ve çevresinde, yüzeyde tespit edilen buluntulara bakıldığı zaman; çatı kiremitleri, günlük kullanım kapları, amphoralar, amorf parçalar ve seramik atıkları (Cüruf) olduğu görülmektedir (Fig. 12-15).

Genel itibarıyla ele geçen bütün (diagnostik) buluntular yıkanmış, temizlenmiş, kategorize edilmiş, tipolojik ve kronolojik olarak sınıflandırılmış, gerekli tanım ve tasvirleri yapılarak fotoğraflanmış, bazılarının çizimleri yapılmış, renk skalaları belirlenerek belgelenmiştir. Ardından gerek bu sezonda gerekse ileri sezonlarda alanda yapılacak detaylı kazı ve belgeleme çalışmaları yapmak üzere tekrar bulundukları yerlere bırakılmıştır⁶.

Fig. 9. Tapınak Alanı Seramik Çalışmaları Kapsamında Oluşturulan 5x5 m ölçülerinde Dijital Sektörel Karelajlar

⁴ Sektör olarak isimlendirilen alanların kısaltmaları "S" olarak tüm metin boyunca devamlılık göstermektedir. Ayrıca tüm sektörler yoğunluklarına göre isimlendirilerek sayısal devamlılık izlemektedir.

⁵ Söz konusu Sektörlerin de kendi içlerinde 1 x 1 ölçülerinde karelajlara bölünmesinin nedeni; elde edilen buluntunun nokta itibarı ile kesin ele geçtiği yerin belirlenebilmesidir. Ayrıca tüm buluntuların GPS koordinatları alınarak belgelenmiştir.

⁶ Alanda bulunan pişmiş toprak buluntuların değerlendirmesi ve alanın işlevine yönelik yayım ve tez çalışmaları sürdürülmektedir.

Fig. 10. Buluntu Merkezli Oluşturulan 1x1m ölçekli Karelajlar

Fig. 11. Sektör 1 Genel Görünüm

Fig. 12. Sektör 1 Buluntular

Fig. 13. Sektör 3 Genel Görünüm

Fig. 14. Sektör 3 Buluntular

Mimari Düzen Çalışmaları (Özgür Kaya*)

Phaselis Antik Kenti özelinde hazırlanmış kitap ve tez çalışmaları bulunmakla birlikte ilgili literatür incelendiğinde kentin antik mimarisi odaklı bir çalışma olmadığı görülür. Mimari düzen özelliği gösteren ve bunlarla bağlantılı yapı elemanlarının incelenmesi yoluyla hazırlanacak bir doktora teziyle bu eksikliğin bir ölçüde giderilmesi düşünülmektedir. Bu doğrultudaki arazi çalışmalarına 2019 yüzey araştırması ve kazı sezonunda başlanmıştır. Belgeleme ve kayıt amaçlı

çalışmalar, Phaselis Araştırma İstasyonu'ndan antik kente giden yolun kuzeyinde kalan tapınak alanı (2TP), Kuzey Liman Hamamı (2H3), hamamın kuzeyinde kalan Kuzeydoğu *Nekropolis*'in küçük bir bölümü (3KD), Kuzey Liman yakınlarındaki anıtsal mezar ve Kuzey Liman kıyıların bu mezara yakın bölümlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmalar sırasında, daha önce yayımlanmış hemen hemen *in situ* tamburlar⁷ dışında 2TP alanında 10, 2H3 alanında 47, 3KD alanında 10, Kuzey Liman kıyılarında 2 adet Dor yivli sütun parçası saptanmıştır. 2H3 alanında 1, 3KD alanında 2 adet Ion yivli sütun parçası dışında 2H3 alanında 26 adet de Ion yivli sütun tamburu belirlenmiştir. Saptanan yivsiz sütun tamburlarının sayısı ise 2H3 alanında 19, anıtsal mezar dolaylarında 1'dir. 2H3 alanında 12, anıtsal mezarda 1 adet kaide parçasıyla da karşılaşmıştır. Anıtsal mezar dolaylarında ayrıca 6 adet Ion arşitravı, 5 adet de Ion korniş bloğu kayıt altına alınmıştır.

İncelenen bu mimari elemanlar, bazı noktalarda ön düşünceler geliştirmeye olanak tanımaktadır. Tapınakta karşılaşılan sütunların malzemesi Jura kireç taşıdır⁸. Bu, antik kent çevresine ait bir malzemedir⁹ ve tapınağın hem sağlam hem de az masrafla yapılmasına olanak tanımış olmalıdır. Bununla birlikte Dor yivli sütun parçalarıyla daha çok Kuzey Liman Hamamı ve dolaylarında karşılaşmıştır. Geç dönemde yapılmış bu hamamın duvarlarında devşirme malzeme olarak kullanılmış, kimisi ikincil kullanımından da çeşitli nedenlerle koparılmış olan sütun parçalarının malzemesi ve yiv ölçüleri, tapınakta görülenlerle genellikle uyumludur (Fig. 16-17). Dolayısıyla hamam ve yakınlarındaki Dor yivli sütun parçalarının tapınağa ait olduğu düşünülmektedir.

Fig. 15. Dor yivli sütun parçası (2TP)

Fig. 16. Dor yivli sütun parçası (2H3)

Kuzey Liman Hamamı'nda devşirme malzeme olarak kullanılmış kaide parçalarının profil, malzeme ve ölçüleri birbirleriyle ve anıtsal mezardaki örneklerle uyumludur. Kimi örneklerde, anıtsal mezardaki gibi sütun gövdesiyle birlikte işlenmiş üst *torus* ve *apophyge* de gözlemlenebilmektedir (Fig. 18). Sonuç olarak hamamda kullanılmış kaidelerin, hamamın hemen yakınında yer alan anıtsal mezara ait olduğu sanılır. Henüz tüm profilleri bir arada gösteren bir parçayla karşılaşmamış olsa da gözlemlenebildiği kadarıyla kaidelerin Attik ya da Attik-Ion tipi olduğu anlaşılmaktadır. Anıtsal mezardaki *in situ* durumda arşitrav blokları, bu dolaylarda karşılaşılan Ion arşitravlarının da mezara ait olduğunu gösterir (Fig. 19). Yakınlardaki Ion tarzı korniş blokları da yine mezara ait olmalıdır. Bu korniş bloklarındaki dış sıraları anıtsal mezarın tarihi üzerine fikir vermektedir. Dışların küçük boyutlu olması (Fig. 20-21), Roma Dönemi'ne işaret eder¹⁰.

⁷ Schäfer 1981, 127 taf. 60, 1.

⁸ Phaselis'teki mimari elemanların malzemesi ile ilgili bilgilerini benimle paylaşan jeoloji yüksek mühendisi Ferda Öner'e teşekkür ederim.

⁹ Öner 2018, 353.

¹⁰ Roos 1976, 108; Sarah Cormack, Patara ve Myra'dan benzer örnekler ışığında mezar için MS geç II. yüzyıl tarihini

Fig. 17. Kaide profili (Anıtsal mezar)

Fig. 18. Kaide parçası (2H3)

Fig. 19. Arşitrav bloğu (Anıtsal mezar)

Fig. 20. Dış sırası (Anıtsal mezar)

Kuzey Liman Hamamı dolaylarında yan yana dizilmek yoluyla devşirme malzeme olarak kullanılmış olan yivsiz, lon ya da kısmen lon yivli çok sayıda sütun tamburunun hangi yapıya ait olduğu bilinmese de malzeme, çap ve olanlar için yiv ölçüleri, genellikle aynı yapıya ait olduklarını düşündürmektedir. Bunlar, ilk bakışta söylenebilenler olmakla birlikte malzemenin tümü çalışıldığında daha doğru sonuçlara ulaşılabileceği umulmaktadır. Elde edilecek verilerle, kentin dört bir yana dağılmış olan mimari malzemesinin hangi yapılara ait olduğunun açığa çıkarılabileceği umulmaktadır.

Agora Çalışmaları (Tolga Karahan*)

Bu seneki çalışmalar kapsamında merkezi limanla birleşim noktasında ve Latrina'ya kadar uzanan bir hat üzerinde bulunan dükkan ve galeriler bölümünde belgeleme çalışmalarıyla başlamıştır¹¹. Kentin merkezi limanı ile doğrudan ilişkili olduğu gözlemlenen bu mekanların (dükkanlar, depolar, atölyeler veya çeşitli fonksiyondaki mekanlar) ofis ortamında sayısallaştırma çalışmaları için ölçüleri alınmıştır. Yapıları kaplayan çam iğneleri ve devrilen moloz duvarlar yüzünden dükkanların yalnızca ön duvar sırası izlenebilmektedir ve arka ve yan duvarların büyük bir bölümünün temizlik çalışmaları yapılmadan izlenmesi mümkün olmamaktadır. Ayrıca geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar sırasında yapının ön cephe duvarındaki bazı bölgelerine blokların yerleştirildiği saptanmıştır.

Ön cephe üzerinde farkı açıklıklarda 7 adet kapı ve 1 adet pencere tespit edilmiştir. Mekanların boyutları tespit edilememekle birlikte yapı duvarlarının genel olarak kesme bloktan oluştuğu, yer yer moloz kullanımının görüldüğü tespit edilmiş, tamirat ve ikinci evre kullanımları

önermiştir (Cormack 2004, 273).

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD, Antalya. tolgakarahan34@gmail.com

¹¹ Tolga Karahan tarafından hazırlanan konuya ilişkin kapsamlı makale yayım aşamasında olup 2020 yılında *Phaselis Dergisi*'nin VI. sayısında yayımlanacaktır.

sırasında, molozların yoğun kaba harçla ve harç arası kiremitle örüldüğü görülmüştür.

Duvar kalınlıkları yer yer değişiklik göstermekle birlikte, korunan kısımlar 60-65 cm arasında değişen kalınlıklarda ve tek sıra halinde düzenlenmiştir (Fig. 22).

Çalışmalar sırasında özellikle ana cadde güney ve kuzey kesimlerindeki mekanların tanımları ölçümleri, belgelenmeleri yapılmış ve plan, taş planı, kesit ve sayısallaştırma çalışmaları gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kuzey – güney aksında uzanan ana cadde üzerinde konuşlanan mekanların, güney liman bölgesinde yer alan kısımları belgelenmek üzere araştırmanın üçüncü gün çalışmaları başlamıştır. Hadrianus Kapısı'nın doğusunda, Domitianus Agorası'nın karşısında yer alan bu mekanların duvar sıraları, caddenin kuzey kesiminde yer alanlara oranla daha iyi izlenebilmektedir. Yapım tekniği olarak ise çift blok sırasıyla inşa edilmiş olması, kentin II. ve III. yüzyıl inşaat yapılanmasyla benzerlik gösterir nitelikte olduğu gözlemlenmiştir. Ana caddeye bakan kısımda duvar sırası yıkılmış olsa da izlenebilmektedir. Kapı mimarisine ait olan birkaç söveye rastlanılsa da bu blokların orijinal yerlerini izleyebilmek mümkün olmamıştır. Yapının arka kısmında ve yan duvarlarında meydana gelmiş olan hem tahribat hem de bitki örtüsünün yoğunluğu nedeniyle de kapı veya pencerelere ait olabilecek mimari elemanlara rastlanılmamıştır. Bununla birlikte yapıların ana caddenin doğu kısmında kalan duvarların bir bölümü tahribat nedeniyle izlenememektedir. Caddenin yapısı itibarıyla ana cadde kısmından emtia akışı caddenin girişinin basamaklı olmasından dolayı ve ana caddede araba trafiğinin mümkün olmamasından dolayı beklenmemektedir. Buradaki mekanlar ve odalar üzerinde yapılan çalışmalar sırasında, öncelikle cadde boyunca uzanan 6 odanın duvar plan krokisi çıkartılmış ve tanımları yapılmıştır (Fig. 23).

Fig. 21. Merkezi Liman Dükkan ve Depo Yapıları

Fig. 22. Ana Cadde Güney Kesim Mekanlarının Duvar Plan Krokisi

Ardından söz konusu mekanların sayısallaştırması gerçekleştirilerek ana caddenin kuzey kesiminin taş kesim/durum planları ile ortofotosu çıkartılmıştır (Fig. 24).

Fig. 23. Merkezi Liman Dükkan ve Depoların Cephe Kısmı Taş Kesim/Durum Planları ile Ortofotosu

Sualtı Çalışmaları (Erdoğan Arslan*)

Bu seneki sualtı çalışmalarında kentin Güney limanında yapılan taramalar sırasında pişmiş toprak çatı kiremidi parçaları, zemin döşeme tuğla parçaları, amphora ağız ve dip parçaları saptanarak belgelenmiştir. Devam eden araştırmalarda seramik buluntuların yanı sıra duvar sıraları, bloklar ve metal çapa tespit edilmiştir (Fig. 25). Havza içerisinde gelgitler nedeniyle yer değiştiren kum hareketleri sonucunda önceki yıllarda yine bu alanda yapılan çalışmalarda görülemeyen yeni duvar sıralarının olduğu saptanmıştır. Hava fotoğrafları ile belgelenen ve aynı zamanda sualtında da detaylı incelemesi yapılan söz konusu duvar sıralarının ölçüleri alınmış ve gerekli çalışma başlatılmıştır¹² (Fig. 26).

Fig. 24. Güney Liman Havzasında Tespit Edilen Kilikya Kökenli LR 1 B Amphorası

Fig. 25. Güney Liman'da Yeni Tespit Edilen Blokların Havadan Görünümü

Phaselis teritoryumunda yürütülen alan arkeolojisi pespektifli çalışmalarımız tarihsel coğrafi, epigrafik, nekropolis ve sayısal belgeleme sistemlerinin yanı sıra kentin ve periferisinin floral ve faunal yapısına yönelik belgemesi özelinde gerçekleştirilmiştir.

Tarihsel Coğrafi Araştırmalar

Tarihsel coğrafi alan çalışmalarına Gökbel mezarlığı civarında başlanmış olup Beycik Ulupınar arasındaki Antalya otoyolunun yaklaşık 200 m doğusunda 370 m rakımda çok kenarlı kireç taşın-

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konya. erdoganaslan@gmail.com

¹² Söz konusu çalışmalar daha detaylı bir şekilde Phaselis kazı sezonu sırasında gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. "Phaselis 2019 Sualtı Çalışmaları". *Phaselis VI* (2020) yayıma hazırlanmaktadır.

dan kuru taş tekniğiyle yapılma tek odalı bir konut bulunmuştur (Fig. 27).

Konut kapısı kuzeybatı istikametine bakmaktadır. İçten içe ölçüleri 4.10 m genişliğinde 7,5 m uzunluğunda olup, duvar kalınlığı 95 cm ve yüksekliği yaklaşık olarak 1 m kadar korunmuş durumdadır. Yapının batısında deve tüyü renginde kaba ve orta kalite lokal işçilikle üretilmiş seramikler bulunmaktadır. Yapının doğu ve güneydoğu istikameti boyunca ise yaklaşık 15 adet teras birbirine paralel 3-4 m aralıklarla tepenin yamacına doğru şekilsiz, çok kenarlı kireç taşından kuru taş tekniğinde örülmüştür.

Söz konusu teraslar yer yer anakayayı takip ederek kaba bir teknikle inşa edilmiş görünmektedir. Oryantasyonları düz bir hat içermemekte olup göz kararı inşa edilmiş izlenimi uyandırmaktadırlar. Uzunlukları kuzeydoğu-güneybatı istikametinde ve yaklaşık 20 m ile 50 m arasında değişmektedir. Aynı alanda bir önceki konutun yaklaşık 100 m batısında tek odalı bir yapı daha tespit edilmiştir. Konut, anakaya üzerinde kuzey-güney doğrultulu, lokal çok kenarlı kireç taşından, kireç harcıyla birleştirilerek inşa edilmiştir. İçten içe 3 m eninde, 5 m genişliğinde olup duvar kalınlığı yak. 72 cm'dir. Konutun duvar yüksekliği yer yer 180 cm'ye kadar korunmuştur. Yapının içinde yerel işçilikle üretilmiş deve tüyü renginde ve seramik kap parçaları ve çatı kiremit parçaları mevcuttur (Fig. 28-29).

Fig. 26. Gökbel Mevkii Tek Odalı Konut Yapısı

Fig. 27. Konut Yapı Kalıntısı

Fig. 28. Konut içinde bulunan seramik parçaları

Yapının kuzeydoğusu boyunca kuzey-güney istikametinde yaklaşık 2 m aralıklarla birbirine paralel uzanan yaklaşık iki düzine kadar teraslama tespit edilmiştir. Teraslar kaba şekilsiz kireç taşlarından ve kuru duvar tekniğiyle inşa edilmiş olup topografyaya bağlı olarak 20 m ile 60 m uzunlukları arasında değişmektedir (Fig. 30). Çeşi tepesinin gerek Antalya-Kumluca otoyol tarafına bakan tarafından gerekse Ulupınar'a doğru yolunun batısı boyunca yüzlerce metre boyunca kesintisiz bir şekilde birbirlerine paralel uzanan düzinelerce teras tespit edilmiştir. Ulupınar yolunun hemen doğusundan başlayan teraslar topografya elverdiği ölçüde yer yer 40 - 100 m aşan uzunluklara sahiptir. Kaba şekilsiz kireç taşlarından yapılma terasların araları 2-5 m arasında değişmekte olup yükseklikleri zaman zaman 1.5 m'yi aşmaktadır (Fig. 31). Alanda son zamanlarda tesis edilen yüksek gerilim hattı ayakları ve onlara ulaşmak için açılan yollar antik teraslamalara zarar vermiştir.

Fig. 29. Çeşi tepesi teraslar detay

Fig. 30. Çeşi tepesi teraslar detay

Alanda ayrıca khamosorionlar ile yer yer lokal üretim orta ve kaba düzeyde deve rengi Roma-Geç Antik Çağ'a tarihlenmesi muhtemel seramik parçalarına rastlanılmaktadır. Ardından Ulupınar Dağdibi lokasyonu arasında Hayıt mevki adı verilen alanda yol kenarında bir kaya lahdi yer almaktadır (Fig. 32).

Fig. 31. Hayıt Mevkii Khamosorion Mezar

Lahdin *tabula ansata*'sının çerçevesinden başlayarak içerisinde devam eden yak. 3 cm büyüklüğündeki harf karakteriyle yazılmış yak. 18 satırlık Hellence bir yazıt teptir edilmiştir. *Tabula Ansata*'nın sağ kenarında ise hemen hemen aynı karakterde yak. 10 satırlık diğer bir yazıt ve yak. 60 cm x 37 cm ölçülerinde bir podyum bulunmaktadır. Yazıtlar zaman ve doğal koşullardan oldukça yıpranmış durumdadır. Ayrıca yazıtın hemen önündeki defne servi/andız ağaçları kayaya ulaşmayı engellemektedir. Bu bakımdan alana uygun donanım ile gelip epigrafi ve nekropolis ekiplerimizin yerinde yazıtın estampajının alınmasına, RTI ve fotogrametrik yöntemlerle belgelenmesine karar verilmiştir.

Yak. 240 cm genişliğinde, 3.30 cm eninde ve 240 cm yüksekliğindeki yerel kireçtaşıdan yapılmış kaya lahdi, içten içe 195 uzunluğunda, 72 cm genişliğinde ve 94 cm derinliğindedir. Lahdin kenar kalınlığı yak. 19 cm olup yakınlarında kapağına dair herhangi bir emare bulunmamaktadır. Şu an itibarıyla yol kenarındaki bir nar bahçesinin istinat duvarının parçası olarak kullanılmakta olan lahit *in situ* halindedir. Lahdin içi ve kenarı içerisinde su toplandığından olsa gerek hilti ile delinmiştir. Lahdin çevresinde yer yer az sayıda deve tüyü renginde kaba, yerel seramik parçaları mevcuttur.

Çeşi tepesinin eteklerindeki mezarlık alanı yak. 250 m kuzeybatısında bir tepeciğin üzerinde

en az 5 odalı tahkimli bir çiftlik evi bulunmuştur.

Odaların 5 tanesi birbirine paralel uzanmakta ve yak. 5 m uzunluğa ve 4'er metre genişliğe sahiptir. Diğer iki olası oda ise 6 m x 5 m ölçülerindedir. Kompleks 20 x 15 m ölçülerinde olup dikdörtgen planlıdır. Şekilsiz lokal, kireçtaşıdan kuru duvar tekniğiyle örülmüştür. Duvar yüksekliği yer yer 180 cm'ye erişmektedir. Ana kayaları zaman zaman yapının duvarına eklenilerek inşa edilmiş yapının duvar kalınlığı dışta 110 cm iç duvarlarda ise 80-92 cm ölçülerinde değişmektedir. Şu an itibarıyla yapının içinde 8 tane kızılçam 2 tane pelit/pinar ağacı büyümüştür. Yapının zemini büyük ölçüde kalın bir çam püskülüyle kaplı olduğu için herhangi bir seramik parçaya rastlanılamamıştır. Bu örtü aynı zamanda plan okumasını zorlaştırmaktadır. Yapı büyük ölçüde zaman ve doğal koşullardan tahrip olduğu için duvarların bir kısmı yapının içine bir kısmı da dışarıya doğru yıkılmıştır ve kapı/pencere girişlerini sağlıklı bir şekilde okumak mümkün olmamıştır. Tahkimli bir alana kurulmuş yapının özellikle bu lokasyonda ve bu derece kalın duvarlarla inşa edilmesi aynı zamanda olası saldırılara karşı savunma amacı da güttüğüne delalet etmektedir (Fig. 33-34). Yapının etrafında ve özellikle güneydoğu yönünde tarıma elverişli teraslar ve düz alanlar mevcuttur.

Fig. 32. Çeşi Tepesi Çiftlik Kalınları

Fig. 33. Çeşi Tepesi Çiftlik Kalınları

Beycik'in, Başören mahallesinde yapılan incelemeler sonucu alandaki kaya lahitleri ile bilinçli bir şekilde tahrip edilen mezarlar tespit edilmiştir. Karabel mevkiinde de semerdamlı iki lahit kalıntısı tespit edilmiştir. Lahitlerden biri oldukça parçalanmış ve kötü durumdadır. Yüksekliğini ve ölçülerini anlamak mümkün değildir. Diğer lahit ise semerdamlı kapağı halen üzerinde olup iyi durumdadır. Lahdin güneye bakan ön yüzünde *tabula ansata*'sının içinde ve kulaklarında yak 10 satırlık Hellence bir yazıt yer almaktadır. Yazıtın sol tarafı doğal koşullara ve zamana bağlı olarak silinmiştir. *Tabula ansata*'nın sağ tarafındaki yazıt görece daha iyi durumdadır. Lahit üzerindeki deşifresyon çalışmaları ileriki günlerde epigrafi ve dijital epigrafi ekipleri tarafından yürütülecektir. Lahdin kuzeydoğuya bakan yüzünden bir kalkan kabartması yer almaktadır (Fig. 35 a,b,c).

Fig. 34. Karabel Mevkii Lahit

Alan bir çiftlik kompleksi olarak dizayn edilmiş görünür. Yak. 30-40 m'şer genişliklerle birbirine paralel uzanan teraslar yer almaktadır. Lahdin yak. 80 m doğusunda modern zamanlarda da

onarım görmüş olmakla birlikte antik temellere sahip bir çiftlik evinin temelleri tespit edilmiştir. Alanda çok sayıda lokal orta ve kaba derecede seramiğe ve evin etrafında çatı kiremidine rastlanılmaktadır (Fig. 36-37).

Fig. 35. Beycik, Garabel mevkiinde yer alan konut kalıntıları

Fig. 36. Karabel Mevkii Seramik Buluntuları

Antalya balıkçı barınağının karşısında Antalya-Kumluca Otoyolunun kenarında sağlam istinat duvarlarıyla çoğunluğu dikdörtgen kesilmiş kireçtaşı bloklarından örülmüş bir yol kesiti belgelenmiştir. Söz konusu güzergah büyük bir ihtimalle Arrianos ve Kallistenes'te zikredilen Phaselis ile Perge arasında Büyük İskender'in de MÖ 333 yılının Şubat-Mart ayında izlediği deniz kıyısından ilerleyen alternatif yol güzergahının bir parçası olma ihtimali yüksektir. Söz konusu güzergah bir tarafta yükselen tepenin eteklerinde istinat duvarlarıyla pekiştirilerek oluşturulmuştur. Deniz tarafı çoğunlukla kuru taş duvar tekniğiyle şekilsiz kireçtaşı bloklarıyla desteklenmiştir. Balıkçı barınağı önlerindeki kısım son derece özenle inşa edilmiş görünür. Yolun tepeye çıkmadan önceki bölümünde de yer yer 2.5 m'yi bulan istinat duvarlarıyla desteklenmiştir (Fig. 38 a, b, c).

Fig. 37. Hellenistik Dönem'den itibaren kullanılmış olan Phaselis-Perge sahil yolu: İskender'in Güzergahı

Söz konusu istinadın bir kısmı günümüzde, doğal ve insan eliyle yapılmış olabilecek tahribatla yer yer yıkılmıştır. Topografya son derece dağlık olduğundan yaya ve at/eşek/katır trafiğine uygundur. İstinat duvarının bir kısmı modern otoyolun yapımı sırasında ve hemen üzerinden geçen elektrik/telefon direklerin dikimi sırasında tahrip edilmiş izlenimi uyandırır. Yolun her iki istikamete doğru yoğun bitki örtüsüne rağmen yak. 70'er m boyunca rahatlıkla izlenebilmektedir. Ancak bitki örtüsü yoğunluğunun giderek artması ve zaman ve doğa koşullarıyla yol üzerine düşen taşlar güzergahın takip edilmesini zorlaştırmıştır. Yapılan tetkikler sonucu güzergahın tepenin etekleri boyunca giderek yükselerek Onobara/Attaleia yönünde ilerlediği izlenimi uyandırmaktadır.

Nekropolis Araştırmaları (Betül Gürel*)

Phaselis teritoryumunda yürütülen yüzey araştırmaları sırasında, günümüz Gökbel mezarlığına

yakın bir lokalizasyonda, Antalya-Kumluca otoyolunda Antalya istikametinden gelirken Ulupınar sapağına yaklaşık 300 m. mesafe yoldan yaklaşık 200 metre içerde bulunan lahit mezarın korunma durumunun tespiti ve belgelemesine yönelik çalışmalara başlanmıştır. Antalya Müzesi Müdürlüğü tarafından 1997 yılında tespit edilen mezar kalıntılarının bulunduğu alanda kaçak kazı tahtibatının önüne geçmek için, mezara ait parçaların üzerinin kapatıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Ancak, ulaşım yolunun bulunmadığı söz konusu alana kaçak kazıcılar kepçe ile yol açarak gelmiş ve burada kepçe ile büyük çaplı çukurların kazılmasıyla hem orman arazisi hem arkeolojik kalıntılar tahrip edilmiştir. Kaçak kazılar neticesinde daha önceden Müze tarafından kapatılan lahit teknesinin parçaları ve kapağı da açığa çıkarılmıştır. Mevcut durumu belgeleyen çalışmalar yapıldıktan sonra ilk olarak lahit teknesinin ön uzun yüzüne ait kırık bir parça ile semerdeli lahit kapağının sayısal olarak belgelemesi fotogrametri metodu ile kayıtları alınmıştır. 1.20 m en, 2.34 boy ve 0.86 m yüksekliğindeki semerdeli kapağın üzerinde yer yer kırık ve eksik kısımlar olmasına karşın büyük oranda yekpare olarak korunduğu görülmüştür. Kapağın ön uzun yüzünde sağda kadın solda bir erkek büstü kabartma olarak işlenmiştir. Kadın figür iyi oranda korunmuşken erkek figürün yüzü tamamen tahrip olmuştur. İki insan figürünün de giysi detayları ve elbise kıvrımları işlenmiştir. Büstlerin alt bitiminde bir silme profil ile hayvan figürlerin yerleştirildiği alt friz kuşağı başlamaktadır. İki kenarı da kırılmış ve tahrip olmuş olan figürlü friz alanında korunmuş ve tespit edilebilir birkaç hayvan tasviri yer almaktadır. Buna göre soldan sağa doğru gelindiğinde ilk korunan hayvan ağız açık ve hareket halinde tasvir edilen bir leopardır. Leoparın önünde friz kuşağını ortalayan bir rozet motifi vardır. Motifin diğer yanında yan yana duran iki hayvan bulunur. Bu hayvanlardan arkada duran duranı, kulak ve ağız özellikleriyle köpek olarak tanımlanabilir. Onun öndeki hayvan tahribatı nedeniyle net değildir. Kapağın arka uzun yüzünde bir adet boğa başı kabartması bulunur. Boğa başı tasvirinin yanındaki kabartmanın bulunduğu alan kırık ve eksiktir. Alanda bulunan bir diğer parça ise lahit teknesine ait olduğu belirlenen üzerinde çeşitli figürlerin kabartma olarak işlendiği parçadır. Söz konusu kırık parçada, ayak kısımları seviyesinde korunmuş yan yana iki insan figürünün tasvir edildiği anlaşılabilmektedir. İnsan figürlerinin altındaki frizde bir at ve bir köpek arka arkaya yerleştirilmiştir. Lahit teknesine ait kırık parça olasılıkla teknenin ön yüzüne aittir ve söz konusu figürler frizli lahit teknelerine benzer özellikler göstermektedir.

Fig. 38. Lahit kapağının çıkarılması ve römork üzerinde taşınması

Lahde ve parçalarına ilişkin olarak Antalya Müze Müdürlüğünden uzmanların katılımıyla kurtarma çalışmaları yürütülmüş ve lahdin teknesine ait yazıtlı ve figürlü fragmanlar ele geçmiştir. Lahit ve çevresinde yapılan detaylı inceleme, belgeleme ve tetkikler yapıldıktan sonra kapağının olası yeni tahribatlara açık kalmaması için alandan Phaselis Araştırma İstasyonu'na taşınmış (Fig. 39 a,b) ve kaçak kazı çukuru kapatılmıştır. Lahdin gerek epigrafik gerekse tipolojik özelliklerine yönelik yayım çalışmaları devam etmektedir.

Ardından Gökbel mezarlığının karşında yer alan Hayıt mevkiinde yürüttüğümüz araştırmalar sırasında *khamosorion* tipi bir mezar tespit edilmiştir. Yaklaşık 2.00 m yükseklikteki bir anakaya üzerine oyulan *khamosorion* teknesi Hayıt mevkiindeki birkaç modern çiftlik yerleşimine ulaşımı sağlayan yolun hemen kıyısında olup doğu-batı konumlanmıştır. Anakayadan şekillendirilen teknenin yalnızca ön uzun yüzü tamamen traşlanmış diğer yüzler ve kapak çıkıntısı anakayadan yükseltilerek bırakılmıştır. Tekne dıştan dışı 1.05 m en, 2.26 m boy ve 1.02 yüksekliğe sahiptir. Tekne derinliği 0.94 m ve içten içe uzunluğu 1.92 m'dir. Teknenin yola bakan ön uzun yüzündeki yazıtlı *tabula ansata* dışında bezemeye yönelik bir tasvir ya da motif yoktur. *Tabula*'nın içi 0.23 cm harf yüksekliğinde yazıtlı tamamen yazılıdır. Bunun dışında *tabula*'nın sağ yanında tekne yüzeyine de yazıt kazınmıştır. Teknenin sağ tarafında yukarıdan aşağıya doğru daralan olasılıkla bir oluğa ait kanal mevcuttur. Anakayanın üstünde tekne sol dar yüzünün olduğu tarafta 0.19 x 0.15 m ölçülerinde ve 0.8 m derinliğinde bir çukur alan bulunur. Şekil itibarıyla bir stelin oturtulduğu düzenlemeye ait izler olarak değerlendirilebilir fakat stela ait bir kalıntı tespit edilememiştir. Mezara ilişkin arkeolojik veriler rapor edilmiş ve gerekli belgelemesi yapılmıştır (Fig. 40).

Fig. 39. Hayıt Mevkii Khamosorion

Sayısal Belgeme Çalışmaları (Aykan Akçay*)

Gökbel mezarlığında ekibimizce bulunan tüme yakını korunmuş durumda olan semerdamlı lahit kapağı ve bulunan tekne parçalarına kaçak kazıcılar tarafından tekrar zarar verilme ihtimaline karşı ilk olarak alanda dijital belgelemesi yapılarak sayısal ortamda bir kopyası oluşturulmuştur (Fig 41-42).

Fig. 40. Semerdamlı lahit kapağı fotogrametrik 3B modeli. Ön yüze ait yoğun nokta bulutu görünümü

Fig. 41. Semerdamlı lahit kapağı fotogrametrik 3B modeli. Radiance scaling filtresi ön yüz analizi

Ardından Hayıt mevkiinde bulunan, *khamosorion*'un ön yüzünde bulunan yazıtın süreçbağımlı doğal koşullar nedeniyle oldukça yıprandığı ve geleneksel metotlarla okunamayacak derecede harflerin silikleştiği tespit edilmiştir (Fig. 43-44). Mezar yazıtının tam ve doğru bir deşifrasyonun yapılabilmesi için lahit RTI ve fotogrametri metotları ile belgelenmiştir (Fig. 45).

Fig. 42. Khamosorion, ön yüz

Fig. 43. Yazıt detay

Fig. 45. Sayısal Analiz Detayı

2017-2018 yıllarında çalışmalarını sürdürdüğümüz Üçoluk Mahallesi, Ekizce Yaylası, Tahtacı Mezarlığı'nda bulunan Ares kült alanında sayısal belgeleme çalışmalarına 2019 yılında da devam edilmiştir (Fig. 46). Bölgede son iki yılda yapılan arazi çalışmaları sırasında tespit edilen, çoğu aşınmış durumda olan ve okunmasında güçlük çekilen yazıtlar üzerinde RTI ve fotogrametri çalışmaları yürütülmüştür.

Fig. 44. Ekizce Ares kutsal alanı (1200 m)

Fig. 45. Ares kutsal alanı, 4EY3 no'lu yazıtın RTI analizi

Alanda tespit edilen yazıtların aşınma/tahribat nedeniyle alanda okunması ve transkripsiyonun yapılması oldukça güçtür. Gerek bu zorluğu aşmak gerekse kültür mirasımızı sayısal ortamda muhafaza edebilmek için RTI ve yoğun fotogrametri metotları kullanılarak yazıtlar kayıt altına alınmıştır¹³ (Fig. 47).

¹³ 2019 yılı Phaselis Araştırmaları kapsamında arazide tespit edilen arkeolojik eserler, hassas ve doğru görüntüleme

Epigrafi Araştırmaları (Nihal Tüner-Önen)

2019 yılı itibariyle Phaselis teritoryumunda üç farklı alandaki epigrafik çalışmalar yürütülmüştür. Bunlardan iki tanesi Hayıt mevkii (Gökbel ve Dağdibi) civarında tespit edilen mezar yazıtlarıdır. Bunlardan Gökbeldaki mezar yazıtı fragmanlar halinde ele geçmiş olmakla birlikte üzerinde Aurelia *nomen gentilicum*'u olan bir kadın tarafından -ya da kadın da mezar yapımına maddi anlamda destek vermiştir- inşa ettirildiği tespit edilebilmektedir. 1 no'lu lahdin yaklaşık 2 km kadar batısında, Hayıt Köyü içinde konumlanan lahit bir kaya bloğu içene işlenmiş bir khamosorion'dur. Üzerinde iki mezar yazıtı bulunmaktadır (Fig. 48-49). Ancak her iki yazıt da oldukça silik olduğundan dijital belgelemeleri (RTI) yapılmış olup halen deşifrasyon çalışmaları devam etmektedir¹⁴.

Fig. 46. Hayıt Mevkii Google Görüntü

Fig. 47. Hayıt Mevkii Mezar Yazıtı

Phaselis'in 48 km kuzeybatısında Kemer İlçesi'ne bağlı Üçoluk Mahallesi Ekizce Yaylası Tahtacı Mezarlığı'nda (Karabalçık Mezarlığı) konumlanan Ares kült alanında bu yıl da tespit ve belgeleme çalışmalarına devam edilmiştir. Bu bağlamda 2017-2018 yılında tespit edilip estampajları alınan yazıtlardan, okumasında güçlük çekilenlerin RTI ve FTM belgelemeleri yapılmıştır (Fig. 50).

Fig. 48. Ekizce Epigrafi Çalışmaları: RTI Belgeleme

metotları kullanılarak belgelenmiş ve sayısal ortama aktarılarak Phaselis Araştırmaları dijital arşivlerine aktarılmıştır. Yürütülen bu çalışmalar eserlere dair yürütülecek epigrafik/ikonografik araştırmaların daha hassas ve doğru yapılması hususunda araştırmacılara yardımcı olacaktır.

¹⁴ Phaselis Teritoryumu'nda mezar ikonografisi ve mezar yazıtları üzerinde yürütülen sayısal belgeleme çalışmaları için bk. Gürel *et al.* 2019.

Herodotos, Kserkses'in ordusunun sayımını yaptığı bölümde (VII. 76), Lykia işi ikişer mızrak taşıyan ve bakır başlıklar takan bir halkın Ares kehanet merkezinden bahseder. Asya Trakları (yani Bithynialılar) ve Milyaslılar arasında saydığı bu halkın kimler olduğu kısmı ise belirsizdir. Metnin bu kısmında eksiklikler vardır. Ares kehanet merkezi üzerine çalışan Matthew Gonzales¹⁵, Herodotos'taki bu boşluğun Solymler olarak tamamlanabileceğini söyler. Zira XII. yüzyılın ortalarında Doğu Roma İstanbulu'nda derlenmiş, yazarı meçhul bir etimoloji sözlüğünde - *Etymologicum Magnum*- Solymlerin soy atası olan Solymos Ares'in oğlu olarak kaydedilmiştir¹⁶. Aynı zamanda Milyaslılardan önce Solymlerin sayılması akla yakın bir ihtimaldir. Solymlerin Phaselisle olan ilişkisi ise kentin kuruluşuna kadar gider. Zira Lindos kroniklerinde, Athena Lindia'ya sunulan mızrak ve oraklar üzerinde, "*Lakios'un koloniye önderlik ettiği sırada Phaselisliler Solymlerden (aldılar)*" ifadesinin yazıldığı bildirilir¹⁷. Söz konusu veriler bir arada düşünüldüğünde Herodotos'un bahsettiği kehanet merkezinin, Ekizce'deki bu alanda olması beklenebilir. Zira şu ana kadar alanda düzinelerce yazıt bulunmuş olup, epigrafik belgelerin sayısallaştırma, tanımlama, tipolojik ve kronolojik sınıflandırma ile deşifreyon-yayım çalışmaları devam etmektedir¹⁸.

Botanik Çalışmalar (Ramazan Süleyman Göktürk*)

Antikçağda ekonomisinin büyük bir bölümünü kent ve teritoryumunda yetişen bitkilerin/ağaçların yağları (zeytinyağı ve şarap) ve parfümlerini (gül ve zambaklar) üretip Akdeniz'in değişik bölge ve kentlerine ithal eden Phaselis'in 2019 yılında kent ve çevresinde yürütülen floral çalışmalar ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Söz konusu araştırmalar sonucu elde edilen veriler Phaselis'in günümüz florasından hareketle antikçağ ekoloji ve çevresine dair bilgi edinilmesinde önemli rol oynayacaktır. Zira Phaselis kazılarında elde edilecek paleo/arkeobotanik verilerle şu an kent ve teritoryumundaki floral yapı karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya koyulabilecektir. Ayrıca söz konusu buluntulardan bir referans bankası oluşturulacaktır.

2019 yılı Phaselis kenti ve çevresinde daha çok kaya üzerlerinde yetişen bazı bitkiler teşhis edilmiş ve bu bitkilerin genel özellikleri ve fotoğraflarına yer verilmiştir¹⁹.

Memeli Hayvan Çalışmaları (Mustafa Yavuz*)

Phaselis'in antikçağ ekonomisinde kent ve teritoryumunda yaşayan evcil ve yabani memeli hayvanların rolü faunal çalışmalar aracılığıyla aydınlatılmaya çalışılmaktadır²⁰. Söz konusu araştırmalar sonucu elde edilen veriler Phaselis'in günümüz faunasından hareketle antikçağ ekoloji ve çevresine dair bilgi edinilmesinde önemli rol oynayacaktır. Zira Phaselis kazılarında elde edilecek paleo/arkeozoolojik verilerle şu an kent ve teritoryumundaki faunal yapı karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya koyulabilecektir. Ayrıca söz konusu buluntulardan bir referans bankası oluşturulacaktır.

2019 yılı Phaselis kenti ve çevresinde daha çok yırtıcılar üzerine yoğunlaşmış ve bu hayvanların genel özellikleri, dağılımı/yayılış alanları ve bulgularına yer verilmiştir²¹.

¹⁵ Gonzales 2005, 261-271.

¹⁶ *Etymologicum Magnum*'da (s.v. Σόλυμοι).

¹⁷ *I.Lindos* 2 C.7; ayrıca bk. Higbie 2003, 104.

¹⁸ Söz konusu alan A. Akçay tarafından doktora tezi kapsamında çalışılmaktadır.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Antalya. gokturk@akdeniz.edu.tr

¹⁹ Söz konusu buluntular *Phaselis Dergisi* VI (2020) sayısında, *Phaselis Antik Kenti ve Yakın Çevresinin Memeli Faunası: Yırtıcılar* başlığı altında yayıma hazırlanmaktadır.

²⁰ Yavuz-Tunç 2015; 143 vdd; 2016, 179 vdd.

* Dr. Öğr. Üy. Akdeniz Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Antalya. myavuz2006@gmail.com

** Uzman, Akdeniz Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Antalya. rtunc@akdeniz.edu.tr

²¹ Söz konusu buluntular *Phaselis Dergisi* VI (2020) sayısında, *Phaselis Antik Kenti ve Çevresinin Botanik Buluntuları*

Phaselis 2019 Kazı Çalışmaları

7 Ağustos – 27 Eylül 2019 tarihleri arasında sürdürülen yerleşim arkeolojisi ve belgeleme, koruma, sağlamlaştırma, onarım ve sergileme odaklı kazı çalışmaları Malatya Müzesi Müdürlüğü uzmanı Bülent Demir'in bakanlık temsilciliğinde yürütülmüştür. Bu seneki disiplinlerarası araştırmalar esas itibarıyla Hellenistik Tapınak, Merkezi Kule, Kent Hamamları, Kuzeydoğu Nekropolis, Sualtı Arkeolojisi, Epigrafik Çalışmalar ve Hadrianus Kapısı'nda gerçekleştirilmiştir.

Hellenistik Tapınak Kazısı (Leyla Kaderli)

Tapınakta yapacağımız çalışmalar neticesinde yapıdan elde edilecek veriler tarihsel süreç içerisinde kentin mimari dokusu, tarihi, sosyo- kültürel yaşamı ve topografyasına kadar birçok alandaki boşluğu dolduracak niteliktedir. Böylelikle kente dair bilenen teorik bilgilerimizin sınanması, hem hortum sırasında zarar gören kalıntıların yapılacak müdahalelerle sağlamlaştırılması hem de kentin anıtsal mimari yapılarının algılanmasına görsel anlamda katkı sağlanması düşünülmüştür.

Bilimsel kazı çalışmasıyla tapınağın bugün görülen yapı bölümleriyle toprak altında devam eden mimari elemanlarının belgelenmesi ve aynı zamanda tapınak çevresinin bütüncül olarak diğer buluntularla birlikte değerlendirilmesi planlanmıştır. Ölçüm ve çizim çalışmaları paralelinde güncel dijital belgeleme, hava araçları ile uzaktan algılama yöntemleri uygulanması hedeflenmiştir.

Kazı Hellenistik tapınakta yapılan bitki temizliği ve jeofizik çalışmalarından çıkarılan sonuçlar dikkate alınarak planlanmıştır. Tapınağın inşa stratejisine uygun olarak²² doğuya bakan giriş tarafından başlanılmış ve bilinenden bilinmeyene gidilerek -dedüksiyon metoduyla- toprakta görünen sütun tamburlarının etrafının temizlenmesi uygun görülmüştür²³ (Fig 51- 52).

Fig. 49. Temizlik Çalışması Öncesi

Fig. 50. Temizlik Sonrası

İlk olarak, temizliği yapılan alanda tapınağın yakın çevresi ile birlikte hale hazırdaki durumu belgelenmiş ve yükseklik-kotları alınarak (Fig. 53), teras-temenos duvarları ile bağlanmış, yaklaşık bir plan şeması çıkarılmıştır (Fig. 54). Daha önce *drone* yardımı ile alınan hava fotoğrafı üzerinden kroki planı çıkarılmıştır. Çalışma için alanın doğusunda sütunların varlığından dolayı yapının girişinin olduğu düşünülen kısımdan başlanması önerilmiştir. Üç sütun dizisinin ve ayrıca çok sayıda sütun parçalarının bulunduğu yaklaşık 7x12 m²'lik alanda çalışma öngörülmüştür. Belirlenen alan daha detaylı temizlenerek çevrelenmiştir.

başlığı altında yayıma hazırlanmaktadır.

²² Bilindiği üzere antikçağda Hellen tapınakları dıştan içe doğru inşa edilirdi.

²³ Kazı çalışmaları 2 işçi ile 4 doktora öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Açmanın batı tarafında tapınağın ortasına Hellenistik akropolis'in kepezlerinden koparak yuvarlanmış ve belirli ölçüde tapınağı tahrip etmiş olan anakaya kütesine 1 m mesafe bırakılarak başlanmıştır. Kazıya akıntı toprak olmasına karşın stratigrafiye ve belgelemeye önem verilerek tapınağın döşeme seviyesine kadar kademe kademe devam edilmiştir. Gün be gün uzaktan algılama araçları ve corse ile total station ile kazılan alanlar ile buluntular, teras duvarların koordinatları belirlenmiş ve autocad programına aktarılmıştır. Tüm veriler karşılaştırılarak alanın vaziyet planı çıkarılmıştır (Fig. 55).

Fig. 51. Tapınağın Yükseklik Kotları

Fig. 52. Tapınağın doğuya bakan kapısının kazı kesiti ve sütunların kotları

Fig. 53. Tapınak Vaziyet Planı

Ele geçen mimari yapı elemanları ve sağlamlaştırılacak ve konservatörler tarafından birleştirilecek *in situ* ve fragmanlar yerlerinde belirlenerek önümüzdeki sene birleştirilmek üzere belgelenmiştir (Fig. 56)²⁴.

²⁴ Tapınağın gerek entablatur (arşitrav, triglif/metope, geison sima, pediment) gibi ne üst strüktürüne ne de

Fig. 54. Tapınak alanı 2019 yılı kazı dönemi sonrası genel görünüm

Bu seneki tapınak çalışmalarından elde edilen veriler -tapınağın geç antikçağ ve sonrasında aşırı derecede doğa-insan ve zaman tarafından tahrip edildiğinden ve parçaları değişik yapılarda kullanılıp bir kısmı da kireç ocaklarında yakılarak yok edildiğinden dolayı- planını sağlıklı bir şekilde çıkarmamıza yetecek ölçüde olmamıştır (Fig. 57).

Fig. 55. Tapınak alanı 2019 yılı kazı dönemi sonrası genel görünüm

Önümüzdeki sene itibariyle tapınakta kazı, koruma, onarım ve sağlamlaştırma çalışmalarına devam edilecektir.

Merkez Kule (Murat Taşkiran*)

Yapı, Hellenistik *akropolis*'in hemen güney yamacında, Dor tapınağının yaklaşık 300-400 m kuzeybatısında ve kentin içine doğru devam eden modern yolun ise yaklaşık 200 m kuzeyinde

duvarlarına ve kolon tamburlarına ait çok sayıda parça ele geçmiştir. Tapınağa ait mimari yapı elemanların bir kısmı geç antikçağda Kuzey Liman'ın hemen kenarında inşa edilen hamam ve mezarların inşasında devşirme malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca gerek geç antikçağda gerekse 18-19. yüzyıllarda Kuzey Liman'ın hemen kenarındaki kireç kuyusunda kireç ve kaliteli fresko yapmak için yakılarak tahrip edilmiş görünür. Konuya ilişkin jeomorfolojik, litolojik ve mimari düzen/plastik çalışmaları farklı ekipler tarafından yürütülmektedir.

konumlanmaktadır. Kuzeydoğu – güneybatı oryantasyonlu olup, Phaselis'in Güney Limanı'na hâkim bir noktada yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, hem kentin içinden liman tarafından hem de kepezlerin olduğu üst kesimden ulaşılması mümkün bir vadi üzerine inşa edildiği görülmektedir (Fig. 58). Güney limanı tüm detaylarıyla gören bir noktada olması, Hellenistik Dönem'den başlamak üzere Doğu Roma Dönemi içlerine kadar faaliyette olması ve kent içinde başka tekil yapılmış kule örneğinin bulunmamasından dolayı bu yapı "Merkezi kule" olarak adlandırılmıştır²⁵. Ayrıca Antalya yolunun yapımı sırasında bazı kayaların koparak düştüğü ve yapıya zarar verdiği görülmektedir.

Fig. 56. Merkezi kulenin konumunu gösteren hava fotoğrafı

Yapı'da 22-23 Ağustos 2019 tarihlerinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Öncelikle yapı ve çevresindeki otlar temizlenmiş, ağaççıklar kesilmiş ve bu yıl meydana gelen fırtınada kırılıp düşen ağaç kütleleri uygun bir yere taşınarak alan çalışılmaya müsait bir hale getirilmiştir. Mekânın krokisi çizilmiş, ölçüleri alınmış ve fotoğrafları tüm detaylarıyla çekilerek belgeleme işlemi tamamlanmıştır. Havadan görüntüleme aracıyla farklı açılardan fotoğrafları çekilmiş ve son aşamada ise corse cihazı yardımıyla planı çıkartılarak arazi çalışmaları bitirilmiştir (Fig. 59-60).

Fig. 57. Merkezi Kule, temizlik öncesi durumu, güneydoğudan

Fig. 58. Merkezi Kule Temizlik Çalışmaları

Merkezi kule arazi şekline uydurulmuş ve inşası buna göre yön bulmuştur. Yapıda kullanılan

* Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kınıklı Kampüsü, Denizli. mtaskiran@pau.edu.tr

²⁵ Söz konusu yapıyla benzer plan ve *pseudo-isodomos* duvar yapım tekniğinde inşa edilmiş Phaselis teritoryumundaki diğer kuleye ilişkin olarak ayrıca bk. Kızılgut 2017, 205 vd.

malzeme yerel kireçtaşıdır. Hemen üst kesimindeki Hellenistik *Akropolis*'in üzerinde yükseldiği Kepezdeki doğal kayalık alanlardan taşların söküldüğü ve yerinde işlenerek yapının inşasında kullanıldığı söylenebilir. Merkezi kule biri ana mekân olmak üzere toplam üç mekana sahip olup, bölgede örneklerini bildiğimiz kompleks bir yapı örneğini teşkil etmektedir. Mekânlar arası geçişler kapılar vasıtası ile sağlanmaktadır. Tüm mekanların girişleri tek koridora açılmaktadır²⁶ (Fig. 61-62).

Fig. 59. Merkezi kulenin havadan görüntüleme aracı ile 90 derece açıyla çekilmiş görüntüsü

Fig. 60. Merkezi kulenin planı

Hamam Çalışmaları (Çiğdem Öner*)

2019 yılı için çalışma programında, Phaselis yerleşimindeki en büyük yerleşim alanına sahip yapılardan biri olan Büyük Hamam yapısının, akropolis'te daha önce 2016 yılında Dr. Öğr. Üyesi Yalçın Mergen tarafından ön çalışması yapılmış olan²⁷ akropolis hamam yapısının, merkezde su kemerinin önündeki yapı gruplarından olan Dr. Öğr. Üy. Leyla Kaderli tarafından 2016 yılında ön

²⁶ Konuya ilişkin yayım çalışmaları devam etmekte olup 2020 yılında *Phaselis Dergisi*'nin VI. sayısında yayımlanacaktır.
* Ph.D., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD, Antalya.

bozoglu.oner.cigdem@gmail.com

²⁷ Mergen - Bilgin 2016, 123 vdd.

çalışması yapılmış olan 2M6 Hamam?²⁸ yapısının ve son olarak da Kuzeybatı Nekropolis alanında bulunan Nekropolis Hamamı (3H)? yapısının rölövelerin çıkartılması, eldeki veriler ışığında yapıların ve mekanlarının tanımlanması olarak belirlenmiştir (Fig. 63).

Fig. 61. 2019 yılı kazı sezonunda çalışma yapılan yapılar

Çalışmamızın ilk ayağını ilk yerleşim alanı olarak kabul edilen akropolis'teki hamam yapısı oluşturmaktadır. Yapının tam konumuna ulaşabilmek için navigasyon aletlerinden faydalanılmaktadır. Arazide dikkat edilmezse gözden kaçma şansı fazla olan çok sayıda sarnıç bulunması yapıya ulaşımı daha da zorlaştırmaktadır. Yapıya ulaşıldığında ilk dikkat çeken, tonoz olarak geçilmiş olan çatının, bir bölümü bina içine çökmüş olmakla birlikte yapı ile ilgili detaylı çalışma yapılabilmesi için gerekli bilgileri verebilecek kısmının halen ayakta olmasıdır (Fig. 64).

Fig. 62. Akropolis Hamamı'nın Havadan Görünüşü ve Çatısının İçeriden Görünüşü

Yapı 2,75 x 2,85m ölçülerinde 1 no'lu mekan ve 3,41 x 2,88 m ölçülerinde 2 no'lu mekandan oluşmaktadır²⁹. Yapının dış sınırları çok net olarak tespit edilemese de yaklaşık olarak, 8,20 x 4,29 m ölçülerindedir ve 35,45 m² lik bir alana sahiptir (Fig. 65).

²⁸ Kaderli 2016, <http://www.phaselis.org/phaselis-arastirmalari/kent-ve-akropolis-arastirmalari/kent-akropolis-arastirmalari-guncesi-2016>, polis araştırmaları.

²⁹ 2016 yılında Dr. Öğr. Üy. Y. Mergen tarafından yapılan rölöve çalışmaları ile 2019 rölöve çalışmaları uyum içindedir.

Fig. 63. Akropolis Hamamı Kat ve Çatı Rölövesi

Akropolis'ten sonraki yerleşimin merkezi olan alana inildiğinde, Güney Liman ve Kuzey Liman arasındaki ana aks üzerinde bulunan ve Phaselis yerleşiminde şu ana kadar ortaya çıkartılan en büyük alana sahip yapılardan olan Büyük Hamam yapısı bir sonraki çalışma alanımız olarak belirlenmiş ve öncelikle yapının rölövesi drone çekimleri yapılarak ve dijital ölçüm aletleri kullanılarak detaylı olarak çıkartılmıştır³⁰ (Fig. 66-67).

Fig. 64. Büyük Hamam Yapısı Havadan Görünüşü

Fig. 65. Büyük Hamam Yapısı Rölövesi

Büyük Hamam yapısı toplamda, dönemsel olarak etkileşimde olduğu ve şu ana kadar tespit edilebilen alanlarla birlikte 1785 m²'lik bir yapı kompleksidir. Yapı kompleksinin şu ana kadar

³⁰ C. Bayburtluoğlu ekibinin 1982 yılında yayınladığı rölöve çalışmaları ile 2019 yılındaki çalışmalar sonucu hazırlanmış olan rölöveler karşılaştırılmış ve birbirleri ile oldukça uyumlu olduğu görülmüştür.

yapılan çalışmalardan çok evreli bir yapı olduğu söylenebilir. Yapı, elimizdeki veriler ışığında 21 bölüme ayrılmış ve o şekilde incelenmiştir.

Akropolis Hamamı ve Büyük Hamam'dan sonra Kent Limanı ile Su Kemerı arasındaki yoğun yapılaşmaya sahip merkez kapsamında kalan 2M6³¹ Hamam (?) yapısının incelenmesi yapılmıştır. Yapının bir hamam yapısı olduğu konusunda elimizde henüz yeterli veri bulunmamaktadır, ancak yapı içinde ve çevresinde yapılan temizlik çalışmaları ile bu konu ile ilgili daha çok detaya ulaşılması mümkün olacaktır. Su kemerinin hemen dibindeki konumu, bazı noktalarda buhar çıkışı olarak kullanılması muhtemel pişmiş toprak bacalar ve c alanındaki mermer döşemenin *in situ* olarak bulunması bize su ile ilişkili bir yapı olabileceğini düşündürmektedir.

Fig. 66. Pişmiş toprak baca ve mermer döşeme izleri

Bu yapının rölöve çalışmalarında da drone çekimlerinden ve dijital ölçüm aletlerinden faydalanılmıştır (Fig. 69).

Fig. 67. 2M6 (H?) yapısının havadan görünüşü

Fig. 68. 2M6 Hamam? Yapısı Rölövesi

Yapı elimizdeki verilere göre 7,36 x 3,32 m ölçülerinde 24,43 m² a mekanı, 2,11 x 3,17 m ölçülerinde 6,68 m² b mekanı, 6,12 x 2,03 m ölçülerinde 12,42 m² c mekanı ve 1,86 x 1,45 m ölçülerinde 2,69 m² d mekanından oluşmaktadır. Yapının dış sınırları çok net olarak tespit edilemese de yaklaşık olarak 10,91 x 7,33 m ölçülerindedir ve 79,97 m² lik bir alana sahiptir (Fig. 70).

Yapıya c alanı ile b alanının birbirine bağlayan kapıdan giriliyor olmalıdır. b alanı ile a alanı arasında bir bölücü olduğu açıktır, ancak bu bölücünün üst kotu şu an için tespit edilememektedir.

³¹ Bu yapının 2016 tarihinde Dr. Öğr. Üy. Leyla Kaderli tarafından yapılan Phaselis Polis Çalışmaları başlığı altında ön incelemesi yapılmış ve rölövesi çıkartılmıştır. Kaderli tarafından 2M6 olarak isimlendirilen yapının 2016 yılındaki rölöve çalışmaları ile 2019 yılı rölöve çalışmaları uyumludur.

2M6 Hamam? yapısının çatı örtüsünün tonoz ve yapının duvar ana malzemesinin de moloz taş ve devşirme malzeme olduğu yapının elimize ulaşan bölümlerinden görülebilmektedir. Ayrıca özellikle yapının doğu cephesindeki veriler yapıda en az iki evreden söz edebileceğimizi göstermektedir (Fig.71).

Fig. 69. Çatının tonoz örtüsü, duvar ana malzemesi olan moloz taş+devşirme malzeme ve yapıda evreler

2M6 Hamam? yapısının su kemerinden sonraki bir dönemde yapıldığı, duvarlarının su kemeri ile herhangi bir bağlantısının olmamasından ve oluşturduğu açıdan rahatlıkla söylenebilir (Fig. 72).

2019 yılında incelenen son yapı olan Nekropolis Hamamı (3H)?, Phaselis Teritoryumu'nun kuzeyindeki Nekropolis alanında bulunan bir yapıdır. Yapının su ile ilişkili olduğu günümüze kalan izlerden görülebilmektedir, ancak hamam yapısı olduğuna dair daha net verilere ulaşabilmek için, mekanlarda bulunan moloz ve doğal bitkisel atıkların kaldırılması gerekmektedir.

Bu yapının röhlöve çalışmalarında da drone çekimlerinden ve dijital ölçüm aletlerinden faydalanılmıştır (Fig. 73).

Fig. 70. Temiz ve pis su noktaları

Fig. 71: Nekropolis Hamamı (3H?) yapısının havadan görünüşü

Yapı elimizdeki verilere göre 10,43 x 8,21 m ölçülerinde 85,63 m² 1 no'lu mekan ve 9,95 x 8,03 m ölçülerinde 79,89 m² 2 no'lu mekandan oluşmaktadır. Yapının dış sınırları çok net olarak tespit

edilemese de yaklaşık olarak 22,41 x 10,96 m ölçülerindedir ve 245,61 m²'lik bir alana sahiptir (Fig.74).

Fig. 72. Nekropolis Hamamı (3H?) yapısı rölövesi

3H? yapısının 1 no'lu alanında su ya da hamam yapılarında olması muhtemel herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Bu alanda yapılan incelemeler ve ölçümlerde güney, doğu ve batıda konumlanmış benzer ölçülerde 3 adet niş tespit edilmiştir. 1 ve 2 no'lu alan arasındaki geçitten bu alanların bağlantılı olabileceği söylenebilir. 3H? yapısına batıdaki merdivenli bölümden çıkılıyor olmalıdır. Ayrıca bu merdiven alanı büyük kolonlarla yükseltilmiş ve farklı malzemelerle döşemeler yapılmıştır. Yükseltilmiş alanın alt kısmındaki yapılaşma görülemediğinden farklı bir kullanım amacının olup olmadığı söylenememektedir. Önümüzdeki sene itibarıyla yapı üzerinde tetkiklere devam edilecektir.

Nekropolis Çalışmaları (Betül Gürel)³²

2019 yılı itibarıyla kentin Kuzeydoğu Nekropolis alanında temizlik, düzenleme, çizim/plan, belgeleme ve kazı çalışmaları yürütülmüştür. Bunlardan Phaselis nekropolislerinde yürütülmesi planlanan çalışmalara öncelikle korunma durumu önem arz eden lahit mezarların durum tespitinin yapılması ve bu kapsamda alınabilecek önlemlerin uygulanmasına yönelik iş planı oluşturulması ile başlanılmıştır. Plan çerçevesinde Kuzeydoğu Nekropolis'te bulunan L-29 no'lu semerdeli lahit (Lykia tipi) arazideki durumu nedeniyle öncelikli olarak çalışma yürütülmesi gereken mezar olarak belirlenmiştir (Fig. 75). Söz konusu lahit mezar, Kuzeydoğu Nekropolis'te kuzey liman koyunun başlangıcından yaklaşık 300 m kuzeydoğu yönünde ilerlendikten sonra deniz kıyısına yaklaşık 100 m. mesafede olacak şekilde konumlandırılmış yan yana üç mezar odasından oluşan kompleksin son odası içinde yerinden kay(dırıl)mış vaziyette ön yüzü toprağa yaslı olarak yer almaktadır. Lahdin içine yerleştirildiği alan, mevcut anakaya kütesinin üzerine yerel taşlarla duvar örülerek yükseltilmiş bir arka duvarın önündedir. Lahit teknesi 1.00 m en, 2.23 m boy ve 1.10 m yükseklik ölçülerindedir. Lahit duvar kalınlığı 0.18 m ve iç yatak derinliği 0.70 m'dir.

Mezarın hemen arkasında yükselen eğimli topografyadan taşınan toprak ve taş akıntısı nedeniyle tekne giderek dolgu ile kaplanmaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda tekne

³² 2019 yılı Phaselis Nekropolis çalışmaları Araş. Gör. Aykan Akçay, Öğr. Gör. Mustafa Şimşek ve MA. Merve Asi'nin katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Özverili çalışmaları için kendilerine teşekkür ederim.

etrafını dolduran tabakanın temizlenmesi ve yekpare korunmuş olan tekne bloğunun mevcut imkanlar kullanılarak ayağa kaldırılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle mezarın mevcut durumu belgelenmiş ve çevresindeki toprak tabaka temizlenerek lahit teknesinin oturtulacağı alan düzenlenmiştir. Ardından ipek halatlar ile tekne bağlanmış ve halatlara bağlanan calaskal zincirlerinin çevrilmesi ile lahit teknesi bulunduğu yerde düz duracak şekilde ayağa kaldırılmıştır (Fig. 76). Lahdin kaldırılmasıyla birlikte ön yüzde yer alan yazıtlı *tabula ansata* gün ışığına çıkmıştır. 14 satırlık Hellence yazıt taşıyan *tabula ansata* 0.75 m X 0.73 m ölçülerindedir. Yazıt üzerinde yapılan ilk değerlendirmelere göre, mezara gömülmesi izinli olan kişilerin adları sıralanmış ve mezara zarar veren veya izinsiz gömü yapan kişilerin Athena Polias'ın kasasına ceza ödeyeceği belirtilmiştir (Fig. 77). Lahit teknesi üzerinde herhangi bir bezeme unsuru ve kabartma yer almamaktadır. Mezarın yapım tarihi, yazıtın harf karakterlerinin yapısı dikkate alınarak MS II. yüzyıl olarak değerlendirilmektedir.

Fig. 73. Kuzeydoğu Nekropolis, 3KB-L.29 no'lu mezarın çalışma öncesi genel görünümü

Fig. 74: 3KB-L.29 no'lu lahit teknesinin ipek halatlarla bağlanıp calaskal mekanizması ile ayağa kaldırılması

Fig. 75. 3KB-L.29 no'lu lahit teknesinin ayağa kaldırıldıktan sonraki görünümü

Kuzeydoğu Nekropolis'te çalışmalara devam edilmiştir. Bitişik nizamda sıralanmış olan 3KB.TM.24, 3KB.TM.25 ve 3KB.TM.26 no'lu mezarlarda (Fig. 78-79), TM.30 no'lu mezarda ve TM.37 no'lu tonozlu mezarda bitki temizliği, düzenleme ve belgeleme çalışmaları yürütülmüştür. Phaselis nekropolislerinde üçlü ikili ve tekli olarak örnekleri bulunan tonozlu mezarların düzenlemesine dair örnek temsil eden söz konusu mezarlar iyi durumda korunmuş oldukları için çalışmalar bu

alandan yoğunlaştırılmıştır.

Fig. 76. 3KB.TM-24, 3KB.TM..25, 3KB.TM.26 no'lu tonozlu mezarlar çalışmalar öncesi görünüm

Fig. 77. 3KB.TM-24, 3KB.TM.25, 3KB.TM.26 no'lu tonozlu mezarlar çalışmalar sonrası görünüm

Kuzeydoğu Nekropolis'inde çalışmalar yürütülen bir diğer tonozlu mezar da 3KB.TM30 no'lu mezardır. Söz konusu mezar, üzerine devrilen bir ağaç nedeniyle tonozda çökme riskini taşımaktaydı (Fig. 80). Olası bir çökmenin gerek yapıya gerek ziyaretçilere zarar verebileceği ihtimaline karşı tonoz üzerine düşmüş olan büyük ağaç dalının kaldırılması ve çevresinde düzenleme yapılması amacıyla çalışmalar yürütülmüştür.

Fig. 78. 3KB.TM30 no'lu tonozlu mezar çalışma öncesi ve sonrası görünüm

Phaselis Kuzeydoğu Nekropolis'i'nde sezonun son çalışma alanı olarak belirlenen bölümlerde, özellikle nekropolis içindeki yürüyüş güzergahları ve patikaların üzerinde veya yakınında bulunan farklı türlerdeki mezarların etrafının açılmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda etrafı temenos duvarı ile çevrelenmiş L.15 no'lu hyposorionlu lahit mezar üzerinde çalışılmıştır (Fig. 81).

Etrafı temenos duvarı ile çevrili olan L.15 no'lu mezarın yerleştirildiği alanda lahit teknesi ve kapağına ait çok sayıda parça tespit edilmiştir. Olasılıkla mezarın patlatılması nedeniyle tahrip olan bu parçalar alanda bir araya toplanarak bırakılmıştır. Temizlik çalışmaları neticesinde mezar yapısının batı duvarında bir ostothek teknesinin şipolyen malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Üzerinde Hellence yazıt bulunan ostothek teknesinin bir doktora ait mezar yazıtı taşıdığı yapılan ilk epigrafik değerlendirmelerle ortaya çıkmıştır.

Fig. 79. 3KB.L.15 no'lu mezarda çalışma öncesi ve sonrası görünüm

Epigrafi Çalışmaları (Nihal Tüner Önen)

2019 Yılı Phaselis kazıları kapsamında Kuzeydoğu Nekropolis’inde bulunan dört mezar yazıtı ile mühürlü amphora kulbu üzerindeki yazıt çalışılmıştır.

1. Epaphrodeitos ve Dosithea’nın Mezarı (Fig. 82)

2019 yılında, Kuzeydoğu Nekropolis alanı içinde Kuzey Yerleşim’e doğru en üst kotta yer alan L 29 no’lu kireçtaşından semerdam kapaklı lahit mezar. Tabula içinde de kayacın bozulması ve parçalanmasından dolayı yazıtın okunmasında zorluklar yaşanmaktadır. *Tabula* içine sığdırılmaya çalışılan yazıtın sağ kenarda *tabula* çerçevesine taşıdığı tespit edilmektedir. Yazıttan buradaki lahdi Apollonios’un oğlu Phaselisli Epaphrodeitos (Ἐπαφρόδειτος Ἀπολλωνίου) ile Aristaineta’nın kızı Dosithea’nın (Δωσιθέα Ἀρισταινέτας) kendileri için yaptırdığı anlaşılmaktadır. Burada Dosithea’nın soy atası olarak annesinin adının verilmesi dikkat çekmektedir. Lykia’da böylesi Roma Dönem’i örnekleri³³ bilinmesine rağmen Phaselis’te bu durum ilk defa belgelenmektedir. Ayrıca Epaphrodeitos tarafından azat edilen Moles’in (Μόλην τὸν ἡλευθερώμενον ὑπὸ τοῦ Ἐπαφροδείτου) de mezara konulmasına izin olduğu belirtilmektedir. Bunlar dışında işlem yapanların Athena Polias’ın (Ἀθηνᾶ Πολιάδι) kasasına ceza ödemeleri gerekmektedir. Tanrıça Athena’nın Phaselis’in baş tanrısı olduğu hem antik kaynaklardan hem de epigrafik belgelerden bilinmektedir. Tanrıçanın kasası epigrafik olarak MÖ V-IV. yüzyıla tarihlenen iki adak yazıtında belgelenmiştir³⁴. 2018 yılında teritoryumda sürdürülen yüzey araştırmasında ise ilk kez bir mezar yazıtında belgelenmiştir³⁵.

Fig. 80. Epaphrodeitos ve Dosithea’nın Lahdi

2. Kougas’ın Mezarı (Fig. 83)

2019 yılında Kuzey Nekropolis’te 3.KD.L15 olarak numaralandırılan kireçtaşından khamosorion

³³ Krş. TAM II 53, 453, 611, 1053 , 1122, 1162 ... etc. Lykia’daki anne soyu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pembroke 1965, 217 vdd.

³⁴ TAM II 1181; ayrıca bk. Tüner Önen – F. Yılmaz 215, 211 vdd.

³⁵ 2018 yılı raporunda da bilgisi verilen söz konusu yazıt yayına hazırlanmaktadır.

kırma çatılı lahit mezar.

Oldukça büyük boyutlu olan söz konusu mezarın ön yüzüne işlenen *tabula ansata* içerisinde sadece üç satırlık bir yazıt kaydedilmiştir. Olasılıkla alt kısmı vacat bırakılmıştır. Buradaki yazıttan söz konusu mezarın Asas oğlu Kougas'a () ait olduğu öğrenilmektedir. Kougas ismi Roma Dönem Doğu Lykia'sında bilinen bir isimdir. Phaselis'te de hem teritoryumda hem de kent içinde belgelenmiştir³⁶. Babası Asas'ın ismi ise günümüze kadar sadece Onobara ve Trebenna'da belgelenmiştir³⁷.

3. Hermas'ın Mezarı / Osthetek ?

2019 yılında Kuzey Nekropolis'te 3.Kd.L15 olarak numaralandırılan khamosorion lahdi çevreleyen duvarın batı kısmında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Yazıtlı yüzeyi öne gelecek şekilde duvara örülen 0.14 x 0.28 m ölçilerindeki bloğun diğer kısımları görülememektedir. Bu sebeple bir osthetek olup olmadığı kesin değildir. Fakat kentten ele geçen benzer örneklerin osthetek olması dolayısıyla bu mezarın da öyle olduğu tahmin edilmektedir. Duvar örgüsü sırasında üzeri harçla kaplandığı için kısmen harflerde tahribat olmuştur. Üstte, ilk satırın ortalarına doğru inen bir kırık vardır. Üç satır olarak kazınan yazıtın harf karakterleri ve stili Hellenistik Dönem'e işaret etmektedir. Yazıtta mezar sahibi olarak adı geçen Embromios oğlu Hermas'ın bir hekim olduğu öğrenilmektedir.

Fig. 83. Kougas'ın Mezarı

Fig. 81. Hermas'ın Mezarı

4. Mezar Yazıtı (Fig. 85)

2019 yılında Kuzey Nekropolis'te, kuzey Liman'dan nekropolis'e geçişte konumlanan Tapınak Mezar'ın yakınında bulunan 0.18 x 0.19 x 0.10 m ölçülerinde kireçtaşından mezar steli. Alttan profillendirilmiş olan stelin üst kısmı kırıktır ve sadece bir satır yazıtı korunmuştur. Burada son satır söz konusu olduğu için muhtemelen mezar sahibinin babasının adı yer almaktadır. Söz konusu isme ait sadece dört harf net olarak korunabilmiştir. Fakat satır başında bir alpha harfine işaret eden emareler okunabilmektedir:- ANΔPO-. Dolayısıyla burada, Aleksandros başta olmak üzere, sonu -andros ile biten, genetivus casusta Kleandros, Menandros, Aristandros, Lysandros gibi isimler beklenebilir.

Fig. 82. Mezar Steli

Amphora Mührü (Fig. 86)

2019 yılında Kuzey Nekropolis'te, 3Kd.L15 no'lu lahdin yakınında ele geçen mühürlü amphora kulbu. Rhodos tipi dikdörtgen mühür üzerinde üç satır yazıtı okunmaktadır. Rhodos tipi dikdörtgen mühürde okunan ἐπὶ Καλλιπρίᾳτεως Καρνείου yazısı, söz konusu amphora için

³⁶ Krş. Tüner Önen 2015, 55.

³⁷ LGPN VB 72. B. İplikçioğlu tarafından çalışılan ve henüz yayınlanmamış olan bu yazıtlardan Onobara'da belgeleneni üzerinde *genetivus casus*'ta Ασου olarak geçtiği belirtilmiştir.

tarihlendirme ve menşei tanımlama imkânı sunmaktadır.

Zira Kallikrates daha önceden Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen eponym memurdur. Bu amphora Haziran-Temmuz aylarına denk düşen Karneios ayında, Kallikrates'in rahipliği (Helios) sırasında üretilmiştir. Mısır ve İtalya Tarentum'da benzer mühürler kaydedilmiştir.

Sualtı Çalışmaları (Erdoğan Aslan*)

Phaselis kenti 2019 yılı sualtı araştırmaları kapsamında, üç farklı alanda çalışmalar sürdürülmüştür. Bu alanlardan ilki; Güney Liman'ın güneybatısında bulunan kıyılar ile Tekirova burnunu da içine alan kısımdır. Bu kapsamda araştırma alanı yüzeyden taranmış; ayrıca *Tekirova Burnu*'nu da içine alan ve Tekirova sahiline doğru uzanan kıyı şeridi de taranarak belgelenmiştir. Bu taramalar sırasında kırık seramik parçaları tespit edilerek belgelenmiştir.

İkinci araştırma alanı ise; Phaselis, Güney Liman Alanı'dır. Bu taramalar sırasında pişmiş toprak çatı kiremidi parçaları, zemin döşeme tuğla parçaları, amphora ağız ve dip parçaları saptanarak belgelenmiştir (Fig. 87-90). Devam eden araştırmalarda seramik buluntuların yanı sıra duvar sıraları, bloklar ve metal çapa tespit edilmiştir. Havza içerisinde gelgitler nedeniyle yer değiştiren kum hareketleri sonucunda önceki yıllarda yine bu alanda yapılan çalışmalarda görülemeyen yeni duvar sıralarının olduğu saptanmıştır. Hava fotoğrafları ile belgelenen ve aynı zamanda sualtında da detaylı incelemesi yapılan söz konusu duvar sıralarının ölçüleri alınmış ve gerekli çalışma başlatılmıştır.

Fig. 84. Araştırma Sahasını Gösterir Google Earth Haritası

Fig. 83. Amphora Mührü

Fig. 852 Çatı kiremidi ve Taban Döşemeleri

Fig. 862 Amphora ağız parçası

Fig. 872 Amphora dip parçaları

Araştırmanın son çalışma sahası ise; Merkezi (Askeri) Liman alanıdır. Bu alanda yapılması

* Doç. Dr. Erdoğan Aslan, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Konya. erdoganaslan@gmail.com

muhtemel projeler için sualtındaki blokların bozulma durumları, kenet, dübel oyukları ve mimari profil olup olmadığı incelenmiştir. Nitekim Merkezi Liman'da daha önceki yıllarda yapılan çalışmalardan farklı olarak, bazı blokların detaylı ölçüleri alınmış farklılık gösteren bloklar tespit edilmeye çalışılmıştır³⁸.

Hadrianus Kapısı Çalışmaları (Ayça Akçay*)

Phaselis Antik Kenti'nde Murat Arslan başkanlığında yürütülen 2019 yılı kazı çalışmaları kapsamında, önceki yıllarda yürütülen Hadrianus Kapısı bloklarının düzenleme çalışmalarına devam edilmiştir. 2018 yılında alanda dağınık durumda bulunan söz konusu bloklar, yapının bulunduğu yerden Güney Liman'a uzanan alanın güneydoğusuna dizilmiş ve kırık blokların restorasyonu yapılmıştı. 2019 yılındaki çalışmalarda ise yeni tespit edilen parçaların sağlamlaştırma ve güçlendirme çalışmaları yapılarak, yeni bulunan parçalarla Hadrianus Kapısı'na ait önemli veriler elde edilmiştir.

Ziyaretçilerin yapıyı daha iyi algılayabilmesi, yapının yerinde sergilenebilmesi ve blokların korunabilmesi amacıyla entablatur bölümüne ait blokların yapının hemen önündeki alanda sergilenmesi planlanmıştır. Söz konusu blokların toprakla temasının kesilerek zeminde oluşabilecek çökmelerin önüne geçilmesi amacıyla ilk etapta çelik konstrüksiyondan bir platform tasarlanmıştır (Fig. 91).

Fig. 88. Entablatur kısmının üzerine koyulduğu platformun çizimi

Fig. 89. Platformun altına kilit parke taşlarının döşenmesi

Platform 8.82 x 1.48 m ölçülerinde birleştirilerek açık kalan uç kısımları saç levhaların kaynaklanması ile kapatılmıştır. Pas oluşumunu engellemek amacıyla antipas sürülmüştür. Platform tamamlandıktan sonra taşınacağı alandaki kot farkının giderilmesi ve platformun stabil kalabilmesi amacıyla Kemer Belediyesi ekipleri tarafından kum zemin düzeltilip 8.90 x 1.50 m ölçülerinde kilit parke taşı döşenmiştir (Fig. 92).

³⁸ Tüm alanlardan elde edilen veriler dijital ortama aktarılmış ve yayın için gerekli çalışmalar başlatılmıştır. Kent limanları ve kıyılarında detaylandırma çalışmaları ileriki yıllarda devam edilecektir.

* MA., Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimari ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Ankara. aycakay@hotmail.com

Zemindeki işlemler tamamlandıktan sonra platform yerine taşınarak arşitrav dizisinin blokları dizilmeye başlanmıştır. Bloklar platforma yerleştirirken yükü eşit dağıtmak ve çelik platformla temasını engellemek amacıyla (12 x 12 cm) sedir ahşaplar, blokların altına yerleştirilmiştir. Köşe taşlarından sadece bir tanesinin alanda bulunması nedeniyle (2.HT.118) platformun dengesini bozmamak amacıyla, bulunamayan arşitrav köşe taşının yerine benzer ölçülerde kapının ara parçalarına ait düz bir blok koyulmuştur. Arşitrav dizisinin güneydoğu cephesindeki imparator Hadrianus ve ailesine ithaf edilen yazıt sayesinde dizinin sırası belirlenmiştir. Kuzeybatı cephesinde ise yazıt olmadığından kenet yuvaları ile bezemelere göre bloklar sıralanmıştır. Yapının envanter paftaları, modelleri, restorasyon ve restitüsyon çizimleri de bu sıraya uygun olarak düzenlenmiştir. Arşitrav sırasının üzerine friz blokları dizilmiş, her bloğun altına blokların yükseklikleri eşitleyecek şekilde ahşaplar yerleştirilmiştir (Fig. 93).

Fig. 90. Blokların platforma taşınması

Platforma dizilen friz bloklarının sıralaması yapılırken restitüsyon çizimleri, bitkisel bezemeler ve kenet yuvaları dikkate alınmıştır. Friz dizisinin üzerine gelecek olan geison-sima bloklarından iyi durumda olanlar platforma yerleştirilmiştir. Platforma, dengeyi ve ağırlık merkezini bozacak bloklar ile ağır tahribata uğrayan bloklar taşınmamıştır. Söz konusu bloklar sergilenmek üzere platformun arkasında düzenlenmiş olan alana taşınmıştır. Birleştirilecek olan bloklar alanda bulunan kum havuzuna götürülmüştür. Hadrianus Kapısı'na ait bezemesiz düz bloklar ise bulundukları yerden geriye taşınarak aynı hizada dizilmiştir. Kırık parçalar ileriki yıllarda yapılacak birleştirme ve güçlendirme çalışmalarında birleştirilmek üzere yan yana dizilmiştir (Fig. 94-95).

Hadrianus Kapısı çalışmaları kapsamında geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi birleştirme işlemlerine devam edilmiştir. Önceki yıllardaki çalışmalarda kırık olmayan parçaların, 2019 yılındaki çalışmalar sırasında kırık olduğu görülmüştür. Bu parçaların kırıkları ekip üyesi uzmanlar tarafından birleştirilmiştir. Taş tarlasındaki küçük kırıklı parçalar yapının bölümlerine göre sınıflandırılmıştır. Söz konusu kırık parçalardan entablatur kısmındaki bloklara uyanların yüzeyleri temizlenip epoksi esaslı yapıştırıcı ile yapıştırılmıştır. Yeni yapılan platformun yararlarından birisi de taş tarlasındaki küçük kırık parçaların, entablatur kısmında hangi parçaya uyup uymayacağının kolaylıkla tespit edilebilmesidir (Fig. 96).

Fig. 91. Entablatur kısmına ait blokların çalışmalardan önceki hali

Fig. 92. Entablatur Kısımına Ait Blokların Çalışmalardan Sonraki Hali

Yapılan düzenlemelerle yapının hem sergilenmesine hem de korunmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ziyaretçilerin yapıyı daha iyi algılayıp, yorumlaması kolaylaşmıştır. İleriki yıllardaki çalışmalarda bilgilendirme panosu, maket, kiosk gibi sergilemeye yardımcı ekipmanlar sağlanacaktır. Ziyaretçilerin bloklara temas etmemesi, herhangi bir tahribat olmaması amacıyla dokuyu bozmayacak şekilde ahşap birimlerin içinden 3 sıra halat geçirilip platform çevrilmiştir (Fig. 97).

Fig. 93. Hadrianus Kapısı'nın bloklarındaki kırıkların yapıştırılması

Fig. 94. Ana caddeden alanın görünümü

Alanda yapılan çalışmalar ile eldeki veriler karşılaştırılarak yapının restitüsyon ve restorasyon çizimleri güncellenmiştir. Alan çalışmalarıyla eş zamanlı olarak yürütülen ofis çalışmalarında ise, Hadrianus Kapısı bloklarının envanter paftaları oluşturulmuştur. Her bir bloğun konumu, fotoğrafı, yapıdaki yeri, tanımı, bezemeleri, ölçüleri, tahribat durumları, yazıtlıysa transkripsiyonu, teknik çizimleri, üç boyutlu fotogrametrik modeli, restitüsyon önerisine ait üç boyutlu modeli, modellerin vertex ve poligon bilgileri, üç boyutlu baskı bilgileri, kaç kez ve hangi yöntemle restorasyon geçirdiği, restorasyonu yapan kişi gibi bilgiler söz konusu envanter paftalarına kaydedilmiştir. “Arkeolojik Alanlarda Yerde Sergileme Kavramı: Phaselis Antik Kenti” tezi kapsamında üç boyutlu yazıcıdan yapının maketinin üretimine devam edilmiştir. Kapının RTI ve fotogrametri uygulamaları yapılarak rölöve ve restitüsyon çalışmaları kapsamında entablatür kısmındaki blokların 1/10, 1/15 ve 1/20 ölçeklerinde baskıları gerçekleştirilmiştir. Bu baskılarda öncelikle 1/20 ölçeğinde fotogrametrik modeller basılmıştır. Fotogrametri modelleri ve bu modellerdeki detaylar sayesinde belgelenmeleri yapılarak envanterlere işlenmiştir. Entablatür kısmına ait bloklar küçük ya da büyük bloklar fark etmeden üç boyutlu yazıcıdan basılıp, birleştirilecek parçalar modeller üzerinde ve bilgisayar ortamındaki çeşitli yazılımlarda denenmiştir. Maketin üretilmesi için yazıcıdan basılan blokların alana uygun olarak 1/15 ölçeğinde basılmasına karar verilmiştir. Söz konusu maketin üretilmesi ve alanda ziyaretçilere sunulması için üç boyutlu yazıcı ile baskı işlemlerine devam edilmektedir (Fig. 98).

Fig. 95. 3 boyutlu yazıcı ile restitüsyon önerisi için hazırlanan maketin geison dizisine ait blokları

Fig. 96. Hadrianus Kapısı cephe çizimleri

2011 yılında özel bir şirket tarafından hazırlanan Hadrianus Kapısı Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon çizimleri 2017 yılındaki çalışmalarda yerinde kontrol edilmişti. Çizimlerde yanlış birleştirilen parçalar, eksik ve yanlış çizilen taşlar tespit edilmişti. 2019 yılında alanda yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen çizim ve planlar söz konusu projeyle karşılaştırıldığında çok fazla değişikliğin ortaya çıktığı görüşmüştür. Ofis çalışmalarında bu teknik hatalar giderilmiştir. 2011 yılındaki çizimlerden yola çıkarak 2 Kuzeydoğu ve 2 Güneybatı cephede toplam 4 tane olduğu düşünülen Geison-sima dizisindeki aslan başları, alanda yapılan birleştirme ve güçlendirme çalışmalarında 12 adet aslan başı olduğunu göstermektedir. Ayrıca restorasyon çizimlerinde birleştirilmesi önerilen taşların, sayısal ortamda fotogrametrik modeller üzerinden ve arazi çalışmalarında incelendikten sonra bazılarının birbirine uymadığı tespit edilmiştir (Fig. 99).

Hadrianus kapısının belgeleme, koruma, sağlamlaştırma, rölöve, restitüsyon, restorasyon, sergileme ve yayım çalışmalarına önümüzdeki yıllarda devam edilecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- Arslan – Tüner Önen 2018 M. Arslan - N. Tüner-Önen, “Phaselis, 2017 Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları”. *Phaselis IV* (2018) 295-323.
- Arslan – Tüner Önen 2019 M. Arslan – N. Tüner-Önen, “Phaselis Antik Kenti'nde 2018 Yılında Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları”. *Phaselis V* (2019) 43-83.
- Cormack 2004 S. Cormack, *The Space of Death in Roman Asia Minor*. Wien 2004.
Etym. Magn. (= Etymologicum Magnum)
Kullanılan Metin: *Etymologicum Magnum*. Ed. T. Gaisford. Oxford: Oxford University Press, 1848 (repr. Amsterdam: Hakkert, 1967): 1-826.
- Gonzales 2005 M. Gonzales, “The Oracle and Cult of Ares in Asia Minor”. *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 45 (2005) 261–283.”
- Gürel *et al.* 2019 B. Gürel – A. Akçay – N. Tüner Önen, “Phaselis Teritoryumu'nda Kolalemis ve Ailesine Ait Khamosorion ve Çiftlik Yerleşimi”. *Phaselis V* (2019) 413-424. <http://dx.doi.org/10.18367/Pha.19028>
- Higbie 2003 C. Higbie, *The Lindian Chronicle and the Greek Creation of their Post*. Oxford 2003.
- I. Lindos C. Blinkenberg, *Lindos II. Inscriptions*. (Lindos. Fouilles et Recherches 1902 – 1914). Berlin - Copenhagen 1941.
- Kızgut 2017 İ. Kızgut, “Antalya Tahtalı Dağ Çevresi Yerleşimlerine İlişkin Yeni Bulgular Ve Öneriler”. *Cedrus V* (2017) 199-215.
- LGPN VB J.-S. Balzat, R. W. V. Catling, É. Chiricat – F. Marchand (Eds.), Associates Editor T. Corsten, *A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VB: Coastal Asia Minor: Caria to Cilicia*. Oxford 2013.
- Mergen - Bilgin 2016 Y. Mergen & A. R. Bilgin, “Phaselis Akropolis'indeki Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi Yerleşimine Ait Değerlendirmeler”. *Phaselis II* (2016) 123-132.
- Öner 2018 F. Öner, “Phaselis Antik Kenti Küçük Hamam'ı ve Latrina'sında Kullanılan Yapıtaşları ve Bu Yapıtaşların Bozuşmaları”. *Phaselis IV* (2018) 351-360.
- Pembroke 1965 S. Pembroke, “Last of the matriarchs. A Study in the inscriptions of Lycia”. *Journal of Economic and Social History of the Orient* 8 (1965) 217–247.
- Roos 1976 P. Roos, “Observation on the Internal Proportions of the Ionic Dentil in the Aegean”. *RA* 1 (1976) 103-112.
- Schäfer 1981 J. Schäfer (ed.), *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen* (Ist. Mitt. Beiheft 24). Tübingen 1981.

- TAM II *Tituli Asiae Minoris, II. Tituli Lyciae linguis Graeca et Latina conscripti*, ed. Ernst Kalinka. 3 fasc. Vienna 1920-1944. Fasc. 1, nos. 1-395, *Pars Lyciae occidentalis cum Xantho oppido* (1920); fasc. 2, nos. 396-717, *Regio quae ad Xanthum flumen pertinet praeter Xanthum oppidum* (1930); fasc. 3, nos. 718-1230, *Regiones montanae a valle Xanthi fluminis ad oram orientalem* (1944).
- Tüner Önen 2015 N. Tüner Önen, "Annäherungen zur Geschichte der Stadt Phaselis auf onomastischer Grundlage: Ein Studium der Namen aus Phaselis und ihrem Territorium". *Phaselis I* (2015) 39-67.
- Tüner Önen – Yılmaz 2015 N. Tüner Önen & F. Yılmaz, "A New Athena Polias Votive Inscription from the Phaselis' Acropolis". *Adalya XVIII* (2015) 121-131.
- Yavuz - Tunç 2015 M. Yavuz & M. R. Tunç, "Phaselis Antik Kenti ve Yakın Çevresinin Faunası I". *Phaselis I* (2015) 143-183.
- Yavuz - Tunç 2016 M. Yavuz & M. R. Tunç, "Phaselis Antik Kenti ve Yakın Çevresinin Memeli Faunası: 2014-2015 Yılları Çalışmaları". *Phaselis II* (2016) 179-192.